

Selvinkrimineringsforbudet – Siktedes rett til ikke å måtte bidra til egen domfellelse.

av Marit Møgster Nermark

Liten masteroppgave i rettsvitenskap

ved Universitetet i Tromsø

Det juridiske fakultet

Våren 2011

Innhold

1. Innledning.....	4
1.1. Oppgavens tema og problemstilling	4
1.1.1 Hensyn bak prinsippet.....	7
1.2 Begrepsavklaring og avgrensing	11
2. Selvinkrimineringsforbudet	12
2.1 SP artikkel 14 nr. 3 bokstav g.....	12
2.2 EMK artikkel 10.....	12
2.3 EMK artikkel 6 nr.1	13
2.3.1 <i>Funke mot Frankrike, dom av 25. februar 1993</i>	14
2.3.2 <i>John Murray mot Storbritannia, dom av 8. februar 1996</i>	15
2.3.3 <i>Saunders mot Storbritannia, dom av 17. desember 1996</i>	16
2.3.4 <i>Jalloh mot Tyskland, dom av 11. juli 2006</i>	17
2.3.5 <i>O'Halloran og Francis mot Storbritannia, dom av 29. juni 2007</i>	19
2.3.6 HR-2011-696-U	20
3. Kontrollstadiet.....	22
3.1 Selvinkrimineringsforbudet på kontrollstadiet	22
3.2 Bruk av bevis avgitt under opplysningsplikt i en etterfølgende straffesak	27
3.2.1 <i>Rt-1994-610, bølgepappkjennelsen</i>	28
3.2.2 <i>Saunders mot Storbritannia</i>	30
3.2.3 <i>I.J.L., G.M.R. og A.K.P. mot Storbritannia av 19. september 2000</i>	31
3.2.4 <i>Rt.2007 s.932</i>	32
3.3 Annen bruk av bevisene	34
3.4. Mulige løsninger	36
3.5 Forslag til lovfesting av vern mot selvinkriminering på kontrollstadiet.	37
4. Bevis innhentet i strid med selvinkrimineringsforbudet	39
4.1 Kort om ulovlig ervervet bevis	39
4.2 Rettspraksis om bevis ervervet i strid med selvinkrimineringsforbudet.....	40
4.2.1 <i>Rt.1999 s.1269</i>	40
4.2.2 <i>Khan mot Storbritannia, dom av 12. mai 2000</i>	42
4.2.3 <i>Rt.2003 s.549</i>	43

4.2.5 Rt.2009 s.1526.....	44
4.3. Reelle bevismidler innhentet ved ulovlig tvang.....	45
4.4 Straffeprosessloven § 216 bokstav l.....	46
5. Rettstilstanden på bakgrunn av dommene.....	49
6. Reparasjon av tidligere ulovlighet.....	50

1. Innledning

1.1. Oppgavens tema og problemstilling

Siktede i en straffesak er beskyttet av vernet mot selvinkriminering. Dette innebærer at vedkommende ikke skal måtte bidra til sin egen domfellelse, og blir oftest omtalt som selvinkrimineringsforbudet, eller selvinkrimineringsprinsippet. Norge er konvensjonsrettslig forpliktet til å respektere selvinkrimineringsforbudet. Dette går uttrykkelig fram av SP¹. art. 14 nr. 3 bokstav g, som i norsk oversettelse sier at enhver ved behandlingen av en siktelse mot seg har rett til ikke å bli tvunget til å vitne mot seg selv eller til å erkjenne seg skyldig. Et forbud mot selvinkriminering er også innfortolket i EMK² art. 6 nr. 1s krav om rettfærdig rettergang.

Hva det innebærer at siktede ikke skal måtte bidra til egen domfellelse vil bli gjennomgått i oppgavens punkt to. Innledningsvis vil jeg si litt om de norske lovbestemmelsene som er med på å støtte opp under selvinkrimineringsforbudet. Straffeprosesslovens § 90 lyder:

”Første gang siktede møter for retten, skal han spørres om navn, fødselsår og –dag, stilling og bopel, og gjøres kjent med siktelsen og at han ikke har plikt til å forklare seg.”

Dette må tolkes dithen at han er pliktig til å oppgi de nevnte opplysninger. Ut over dette kan han velge å forholde seg taus. Siktetes rett til å forholde seg taus er en naturlig og viktig del av selvinkrimineringsforbudet, slik at dette er en betydningsfull bestemmelse i så måte. Siktede kan i tillegg, dersom han velger å forklare seg, straffritt avgi falsk forklaring etter straffeloven § 167 første ledd som sier:

”Straf efter §§ 163 og 166 kommer ikke til Anvendelse paa den, der som sigtet for en straffbar Handling har afgivet falsk Forklaring.”

---

¹ Lov 16. desember 1966, FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter

² Lov 4. november 1950, Den europeiske menneskerettskonvensjonen

Det er sjelden at tiltalte nekter å forklare seg for retten. Det vanlige er at han vil prøve å forsvare seg gjennom en forklaring. Vernet mot selvinkriminering favner i norsk rett altså så langt at siktede kan avgi falsk forklaring uten å bli straffeforfulgt for det. Dette er en naturlig følge av at siktedes taushet etter straffeprosessloven § 93 annet ledd, kan brukes mot ham. Dersom det ikke hadde vært tillatt for siktede å lyve, ville bestemmelsen om at taushetsretten kan brukes mot siktede være et større skår i selvinkrimineringsforbudet.

Allerede som mistenkt har vedkommende under avhør rett til å nekte å forklare seg etter straffeprosessloven § 232 første ledd:

”Før det foretas avhør av mistenkte, skal han gjøres kjent med hva saken gjelder og at han ikke har plikt til å forklare seg.”

Her kommer også straffelovens § 167 annet ledd inn:

”Det samme [som etter første ledd] gjelder hvis noen avgir falsk forklaring når han ikke kunne forklare sannheten uten å utsette seg eller noen av sine nærmeste for straff eller tap av borgerlig aktelse”.

Dette sikrer at vernet mot selvinkriminering blir ivaretatt allerede under politiavhøret. Forklaringene som er avgitt for politiet kan etter nærmere bestemte regler leses opp for retten. Det er derfor viktig at det kommer inn regler som hindrer selvinkriminering allerede på etterforskningsstadiet.

Det at mistenkte og siktede ikke har plikt til å forklare seg medfører at de heller ikke har plikt til å utlevere ting som antas å ha betydning som bevis etter straffeprosessloven § 210 første ledd. Ved å tvinge siktede til å framskaffe beviser ville han blitt tvunget til å bidra til sin egen eventuelle domfellelse. At norsk rett oppstiller en slik regel er dermed viktig for å beskytte siktedes vern mot selvinkriminering.

Videre kommer straffeprosesslovens § 92 annet ledd inn. I følge denne bestemmelsen må det ikke brukes løfter, uriktige opplysninger, trusler eller tvang ved avhør av siktede. Det samme gjelder midler som nedsetter siktedes bevissthet eller evne til fri selvbestemmelse, og metoder som tar sikte på å trette ut siktede. Dette tar etter straffeprosesslovkomiteens innstilling sikte på medikamenter av typen sannhetsserum, som ville være forbudt også med siktedes samtykke³. Etter § 232 gjelder § 92 tilsvarende for avhør av mistenkte.

For at vernet mot selvinkriminering skal være reelt er det naturlig med slike forbud som straffeprosessloven oppstiller. Uten disse forbudene ville lovens bestemmelser om taushetsretten miste mye av sin betydning.

En bestemmelse som kan sees på som en modifikasjon av selvinkrimineringsforbudet er straffeprosesslovens § 157 som sier at:

”Den som med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan underkastes kroppslig undersøkelse når det antas å være av betydning for opplysningen av saken og ikke fremstår som et uforholdsmessig inngrep. Det kan også tas blodprøve og foretas andre undersøkelser som kan skje uten fare eller betydelig smerte.”

Om bestemmelsen sier straffeprosesslovkomiteen⁴:

”Det er nok så at den siktede er fritatt for å gi forklaring og heller ikke har noen plikt til på annen måte å medvirke positivt til sakens opplysning. Det er imidlertid ingen analogi mellom spørsmålet om forklaringsplikt og spørsmålet om plikten til å finne seg i legemsundersøkelser. Ved å pålegge siktede forklaringsplikt, ville man jevnlig stille ham overfor valget mellom å lyve eller å angi seg selv; dessuten ville en gjennomtvinging av forklaringsplikten lett føre til inhumane metoder. Ved en legemsundersøkelse er det derimot spørsmål om å utnytte objektive funn som foreligger uavhengig av siktedes vilje.”

Komiteen viser her at det sentrale ved en slik legemsundersøkelse er at bevisene som framskaffes eksisterer uavhengig av siktedes vilje. Siktede må ikke aktivt medvirke ved undersøkelsen. Bestemmelsen oppstiller også strenge vilkår for at den skal komme til anvendelse. Det må være tale om skjellig grunn til mistanke, og handlingen må kunne

---

³ NUT-1969-3 s. 189, Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker av straffeprosesslovkomiteen

⁴ Innstillingen s. 223

medføre fengselsstraff. Videre er det et krav om at det må antas å være av betydning for opplysningen av saken og at det ikke må framstå som et uforholdsmessig inngrep. Dette innebærer at det må foretas en avveining av alvorret av inngrepet på den ene siden, og interessen i å få saken opplyst på den andre⁵.

1.1.1 Hensyn bak prinsippet

Siktedes rett til å forholde seg taus, og ikke bidra til sin egen domfellelse har ikke alltid vært en selvfølge i norsk rett. I middelalderen ble det inkvisitoriske prosesssystemet utviklet på bakgrunn av oppfatningen om at det var samfunnets oppgave å straffe forbryterne. Prosessen skulle bidra til å få fram sannheten. Det ble i denne forbindelse gjerne brukt tvang og torturmetoder for å få fram sannheten. Det fantes ingen regler som tillot siktede å nekte å forklare seg. En konsekvens av dette var bruk av torturmetoder for å tvinge de som likevel nektet å forklare seg, til å snakke. I 1814 ble det i Grunnlovens⁶ § 96 oppstilt et forbud mot ”Pinligt Forhør” og i EMK artikkel 3 oppstilles et forbud mot ”tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff”. Det er allment anerkjent at torturmetoder verken er en hensiktsmessig eller human måte å få fram sannheten på. Den som er utsatt for tortur vil kunne innrømme ting han ikke har gjort for å slippe å gjennomgå slik behandling. Forbudet mot tortur og ”Pinligt Forhør” er sammen med de tidligere nevnte bestemmelsene med på å understøtte tiltaltes rett til å forholde seg taus, og ikke bidra til sin egen domfellelse. Dersom tiltalte blir torturert til å komme med en tilståelse har han ikke hatt mulighet til å forholde seg taus og blir dermed tvunget til å bidra til egen domfellelse. Det samme gjelder dersom det hadde vært straffbart å unnlate å forklare seg, eller å lyve ved ved behandlingen av en straffesiktelse mot han.

---

⁵ Innstillingen s. 223

⁶ Lov 17. mai 1814

Strafferettspleien er basert på hensynet til en betryggende prosess. Herunder kommer også hensynet til en rask og effektiv straffeprosess⁷. Bevisførselen under en straffesak vil for eksempel være tjent med at saken behandles så fort som mulig. Et vitnes hukommelse svekkes over tid, og det beste vil derfor være at avhøret foretas mens personen har situasjonen ferskt i minnet. Dette medfører større sannsynlighet for at avgjørelsen som blir tatt er riktig og fører dermed også til at hensynet til en betryggende prosess er i varetatt. Eksempelet viser at hensynene henger tett sammen. Partene, både tiltalte, fornærmede og påtalemyndighetene er tjent med at prosessen bygger på slike hensyn. Videre er det økonomisk gunstig for samfunnet at sakene blir hurtig og effektivt avgjort. Dermed blir det prosessøkonomiske hensyn ivaretatt. Det kan også forekomme at de nevnte hensyn står mot hverandre. For at prosessen skal anses betryggende kan det i kompliserte saker være nødvendig å bruke lang tid og store ressurser.

Selvinkrimineringsforbudet kan stå i motstrid til hensynet til en effektiv og prosessøkonomisk strafferettspleie. Når siktede ikke trenger å medvirke under etterforskningen eller rettssaken må politiet framskaffe beviser på annen måte som vil fordyre og forlenge prosessen. Vernet mot selvinkriminering støtter imidlertid opp om en betryggende prosess for siktedes vedkommende.

Det er flere hensyn som begrunner selvinkrimineringsforbudet. Et av hensynene er å hindre overgrep fra myndighetene, som dermed ikke kan bruke utilbørlige avhørsmetoder eller komme med falske løfter for å få tiltalte til å forklare seg. Dette framkommer i Heaney og McGuinnes mot Irland, dom av 21. desember 2000⁸, hvor EMD⁹ i avsnitt 40 uttaler:

”Their rationale lies, inter alia, in the protection of the accused against improper compulsion by the authorities, thereby contributing to the avoidance of miscarriages of justice and to the fulfilment of the aims of Article 6”.

Hensynet til en materielt riktig avgjørelse kommer også inn her. Dersom det blir gitt løfter overfor tiltalte, eller utøvd press kan dette medføre at han uriktig tilstår. Videre er det hensynet til tiltalte selv som ligger bak reglene. Lovgiver har villet unngå at tiltalte skulle måtte velge mellom å lyve overfor retten, eller bidra til sin egen domfellelse. Tiltaltes personlige integritet er også beskyttet ved disse reglene. Han bestemmer selv hva han vil forklare seg om. Dette framgår også av Heaney og McGuinnes mot Irland i avsnitt 40:

---

⁷ Johs. Andenæs *Norsk straffeprosess*, 4. utgave Oslo 2009 på s. 1

⁸ Søkenummer 34720/97

⁹ Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen

”The right not to incriminate oneself is primarily concerned, however, with respecting the will of an accused person to remain silent”.

Sitatet viser også at retten til å forholde seg taus er en viktig del av vernet mot selvinkriminering.

Vernet mot selvinkriminering og dets begrunnelse er viktig for norsk strafferettspleie. Videre er Norge folkerettslig forpliktet til å respektere dette vernet. Når det kommer til straffeprosesslovens bestemmelser følger det av § 4 at lovens regler gjelder med de begrensinger som er anerkjent i folkeretten eller følger av overenskomst med fremmed stat. Videre følger det av menneskerettsloven¹⁰ § 3 jf § 2 at bestemmelsene i EMK ved motstrid skal gå foran bestemmelsene i annen lovgivning. Norge må dermed sørge for at EMKs vern mot selvinkriminering følges hvor EMK artikkel 6 kommer til anvendelse.

For at dette skal la seg gjøre må innholdet i vernet til enhver til følge utviklingen i EMD. Det oppstår dermed spørsmål om hvor langt vernet rekker. Problemstillingen som da reises er om selvinkrimineringsforbudet etter EMK er absolutt og må legges uinnskrenket til grunn, eller om hensynet til en effektiv og prosessøkonomisk strafferettspleie kan begrunne unntak fra dette. Spørsmålet behandles oppgavens punkt to ved en gjennomgang av lovhjemlene, Høyesterettspraksis og praksis fra EMD.

---

¹⁰ Lov 26. mars 1999 nr.17, lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett

Selvinkrimineringsforbudet gjelder for norsk retts vedkommende i utgangspunktet under hele straffesaken, samt på etterforskningsstadiet jf bestemmelsene ovenfor. Det finnes imidlertid flere norske lover som pålegger borgerne en straffesanksjonert opplysningsplikt på forvaltningsstadiet. Eksempelvis kan merverdiavgiftsloven¹¹ § 15-11, ligningsloven¹² § 4-1, konkursloven¹³ § 101 og konkurranseloven¹⁴ § 24 nevnes. Dersom det skulle vise seg at det har skjedd noe straffbart og det blir reist straffesak, oppstår det et motsetningsforhold mellom disse reglene og selvinkrimineringsforbudet.

Det reises dermed spørsmål om når selvinkrimineringsforbudet etter EMK inntreffer og om opplysningene som har framkommet på kontrollstadiet kan brukes i en etterfølgende straffesak. Også annen bruk enn i selve straffesaken vil kunne være problematisk. Problemstillingene behandles i punkt tre ved en gjennomgang av rettspraksis.

I punkt fire vil jeg ta for meg problemstillingene som oppstår dersom selvinkrimineringsforbudet er brutt ved innhenting av bevisene. Kan bevis som er ervervet i strid med forbudet brukes i en senere straffesak?

Til slutt, i punkt seks, er spørsmålet om en slik tidligere ulovlighet ved innhenting av bevisene kan repareres ved etterfølgende handlinger.

---

¹¹ Lov 19. juni 2009 nr. 58

¹² Lov 13. juni 1980 nr.24

¹³ Lov 8. juni 1984 nr.58

¹⁴ Lov 5.mars 2004 nr. 12

1.2 Begrepsavklaring og avgrensing

Det er ingen lovbestemmelse som sier når en person er tiltalt. Tiltale tas ut som ledd i forberedelsene til hovedforhandlingen. Når dette er gjort vil en dermed tale om tiltalte og rettighetene som tiltalt inntre. Før den tid er det tale om mistenkte, eller siktede alt etter hvor i prosessen en befinner seg. Etter straffeprosessloven¹⁵ § 82 får den mistenkte status som siktet når påtalemyndigheten har erklært ham som siktet eller forhandlinger mot ham er innledet ved retten eller det er besluttet eller foretatt pågripelse, ransaking, beslag eller lignende tiltak mot ham. Begrepet siktede brukes imidlertid slik at det også vil kunne omfatte betegnelsen tiltalte¹⁶, selv da forhandlinger er innledet ved retten. Jeg vil derfor bruke begrepene siktede og tiltalte om hverandre. Gjennom oppgaven vil jeg referere til tiltale som ”han”, uten at dette er ment som noe stigmatiserende eller som en antydning på at det er flest menn som vil komme i slike situasjoner.

Dersom en person velger å benytte seg av retten til å nekte å avgi forklaring kan dette brukes mot vedkommende i en etterfølgende straffesak jf straffeprosessloven § 93, 2. ledd. Dette kan sees på som en modifikasjon av selvinkrimineringsforbudet. Ved å forholde seg taus bidrar den siktede da til sin egen domfellelse. Dette problemet behandles ikke i oppgaven.

Oppgaven tar bare for seg siktetes vern mot selvinkriminering. Problemstillingene som oppstår for vitner som risikerer straff ved å forklare seg vil ikke bli behandlet. Når det gjelder innhenting av bevis som i seg selv strider mot selvinkrimineringsforbudet går oppgaven ikke inn på bevis som er ervervet av privatpersoner, men behandler bare påtalemyndighetens bruk og erverv av bevis.

---

¹⁵ Lov 22. mai nr.25 1981 om rettergangsmåten i straffesaker

¹⁶ NUT-1969-3. Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen s. 181.

2. Selvinkrimineringsforbudet

2.1 SP artikkel 14 nr. 3 bokstav g

Etter SP. artikkel 14 nr. 3 bokstav g har enhver ved behandling av en siktelse mot seg rett til ikke å bli tvunget til å vitne mot seg selv eller til å erkjenne seg skyldig. Bestemmelsen retter seg mot siktede i straffesaker og oppstiller en rett til å nekte å forklare seg for retten. Siden det i EMK artikkel 6 nr.1 også er innfortolket et slikt vern for siktede vil oppgaven konsentreres rundt denne, og SP artikkel 14 vil ikke bli nærmere drøftet da dette ville medføre dobbeltbehandling.

2.2 EMK artikkel 10

Selvinkrimineringsforbudet er blitt tolket inn i EMK artikkel 10 i saken K mot Østerrike¹⁷. I denne saken ville myndighetene tvinge K til å avgi vitneforklaring i en straffesak om omsetning av heroin ved å ilegge han fengsel og bot. K risikerte selv å bli utsatt for straff dersom han forklarte seg og på denne bakgrunn nektet han å vitne. K klagde saken inn for menneskerettighetsdomstolen, men grunnet forlik mellom han og Østerrike er det bare kommisjonens avgjørelse som foreligger. Menneskerettighetskommisjonen tolker i dommen artikkelen som omhandler ytringsfriheten til også å gjelde retten til ikke å ytre seg. Problemstillingen var om det kunne gjøres unntak fra denne retten til å forholde seg taus etter artikkel 10 nr.1 ut fra hva som er nødvendig i et demokratisk samfunn etter artikkel 10 nr.2. Ks vitneforklaring hadde liten bevisverdi og kommisjonens flertall kom dermed til at inngrepet ikke var forholdsmessig eller nødvendig i et demokratisk samfunn. To dommere dissenterte. Denne bestemmelsen vil etter dette kunne komme til anvendelse på saker som ikke går inn under artikkel 6 nr.1. Artikkelen oppstiller en rekke unntak i annet ledd som sier at retten:

---

¹⁷ Dom av 2. juni 1993, søkenummer 16002/90

”[...] kan bli undergitt slike formregler, vilkår, innskrenkninger eller straffer som er foreskrevet ved lov og som er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, territoriale integritet eller offentlig trygghet, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, for å verne andres omdømme eller rettigheter, for å forebygge at fortrolige opplysninger blir røpet, eller for å bevare domstolens autoritet og upartiskhet”.

Artikkelen oppstiller dermed unntak hvor dette er nødvendig i et demokratisk samfunn. Utover det som her er nevnt om artikkel 10 vil oppgavens hovedvekt ligge på artikkel 6 nr. 1, og avgrenses til saker som ender med straffesiktelse. I slike saker er det vanlige å påberope artikkel 6 nr.1 som i seg selv ikke hjemler noen unntak. Unntakene i artikkel 10 nr.2 vil derfor trolig rekke lengre enn eventuelle unntak som kan tenkes fra artikkel 6. Artikkel 6 har dermed et videre anvendelsesområde enn artikkel 10.

2.3 EMK artikkel 6 nr.1

EMK artikkel 6 nr.1 lyder i norsk oversettelse:

”For å få avgjort sine borgerlige rettigheter og plikter eller en straffesiktelse mot seg, har enhver rett til en rettferdig og offentlig rettergang innen rimelig tid ved en uavhengig og upartisk domstol opprettet ved lov. [...]”

Et spørsmål som da reiser seg er hva som ligger i begrepet “straffesiktelse” (criminal charge). I norsk rett er straff definert som et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen i den hensikt at det skal føles som et onde¹⁸. Etter denne definisjonen faller forebyggende, oppdragende og sikrende anordninger utenfor på grunn av reaksjonens formål. Straffesiktelse etter EMK er et autonomt begrep og norsk retts klassifisering av straff er ikke nødvendigvis avgjørende.

Artikkelen kommer til anvendelse når noen skal få “avgjort” en straffesiktelse mot seg. Dette vil være på stadiet hvor en eventuell straff blir ilagt. Altså når saken behandles for retten. Før

---

¹⁸ Se Rt.1977 s. 1207 på s. 1208

dette tidspunktet er det tale om kontrollstadiet og etterforskningsstadiet. Disse faller etter ordlyden utenfor EMK artikkel 6 nr.1¹⁹.

Det som her er gjenstand for diskusjon er spørsmålet om selvinkrimineringsforbudet er absolutt og hva som omfattes av forbudet.

Når det gjelder dommer fra EMD har Menneskerettighetsutvalget uttalt at ” det [lar] seg ikke gjøre å slå fast noen almenyldig setning om den folkerettslige plikt til å følge konvensjonsorganenes tolkninger av en konvensjon. Det står imidlertid fast at organenes avgjørelser eller uttalelser normalt vil være en rettskildefaktor av betydelig vekt ved tolkningen av konvensjonene, også når tolkningen foretas av nasjonale myndigheter”²⁰. Videre har justiskomiteen i Innst. O. nr. 51 (1998-1999) framholdt at et av formålene med inkorporeringen er at den ”skal påverke rettsutviklinga i Noreg i retning av å høyre på, og ha eit ope forhold til, praksis ved Strasbourgdomstolen og andre internasjonale handhevingsorgan”. Og at det er et ”overordna mål at norsk rettspraksis i størst mogeleg grad samsvarer med den til ei kvar tid gjeldande internasjonale tolkningspraksis”. Norske domstoler må etter Rt.2005 s. 833 “forholde seg til konvensjonsteksten, alminnelige formålsbetraktninger og EMDs avgjørelser”. Dette går fram av avsnitt 45 i dommen. EMDs dommer er derfor en viktig rettskilde.

2.3.1 Funke mot Frankrike, dom av 25. februar 1993²¹

Funke mot Frankrike er en dom fra EMD som er egnet til å belyse innholdet og rekkevidden av selvinkrimineringsforbudet. Dette er den første avgjørelsen hvor EMD uttalte at det i kravet til rettferdig rettergang skulle tolkes inn et vern mot selvinkriminering. Funke hadde i forbindelse med en ransakelse på hans bopel i Frankrike erkjent å ha flere bankkontoer i utlandet. Da ransakingen ikke brakte med seg tilstrekkelig bevis for å reise sak mot Funke, ble det i stedet innledet sak for å få han til å framskaffe opplysningene. Han ble ilagt en dagmulkt på 50 FRF for å nekte å oppgi dokumentene med opplysningene.

EMD kom til at bøteleggelsen var i strid med EMK artikkel 6 nr.1, og legger til grunn at selvinkrimineringsforbudet følger av retten til rettferdig rettergang. De mulige brudd på toll-

---

¹⁹ Se imidlertid punkt tre

²⁰ NOU 1993: 18 s. 89

²¹ søkenummer 10828/84

og finansieringslovgivningen utløste en status som straffesiktet for Funke, slik at tilfellet kom inn under artikkel 6 nr.1.

Etter denne avgjørelsen framkommer det dermed at selvinkrimineringsforbudet gjelder tvang til å forklare seg, og tvang til å utlevere dokumenter. Altså aktiv deltakelse fra siktede.

Dommen gir også uttrykk for at det å være straffesiktet, ”charged with a criminal offence” etter EMK kan ha en annen betydning i konvensjonens forstand enn etter nasjonal rett. I dette tilfellet var det de franske reglene som utløste Funkes status som siktet. Disse er forskjellig fra de norske. Det var en husransakelse av Funkes bopel som medførte at myndighetene fikk vite at det fantes flere dokumenter. De brukte dermed bøteleggelse som middel for å få Funke til å legge fram dokumentene. For at vernet mot selvinkriminering skal få full styrke, må det være riktig av EMD å tolke dette inn under vernet mot selvinkriminering. Dersom myndighetene ikke ved sine etterforskningsmetoder finner nok beviser for å tale sin sak, kan de ikke påtvinge mistenkte til selv å legge fram eventuelle dokumenter. Dette vil føre til at mistenkte må bidra til sin egen domfellelse.

Domstolen sier ikke mye om hva som ligger i vernet mot selvinkriminering eller hva som skal legges til grunn ved spørsmål om det foreligger krenkelse av vernet. Det som konkret kan utledes av dommen er at det i artikkel 6 nr.1 må innfortolkes et forbud mot selvinkriminering og at det vil være i strid med forbudet å bøtelegge en som er siktet for at vedkommende skal framskaffe dokumenter. Om forbudet er absolutt sier imidlertid dommen ingenting om.

2.3.2 John Murray mot Storbritannia, dom av 8. februar 1996²²

I dommen John Murray mot Storbritannia er også vernet mot selvinkriminering behandlet. Murray var blitt dømt til 8 års fengsel begrunnet i hans delaktighet ved en ulovlig frihetsberøvelse. Han nektet å forklare seg både for politiet og for domstolen. Han ble informert om at hans taushet kunne brukes i mot han, hvilket også ble resultatet ved behandlingen av skyldspørsmålet. Murray klaget saken inn for menneskerettighetsdomstolen blant annet begrunnet i brudd på selvinkrimineringsprinsippet. I avsnitt 47 uttaler domstolen følgende:

“Whether the drawing of adverse inferences from an accused's silence infringes Article 6 (art. 6) is a matter to be determined in the light of all the circumstances of

---

²² Søkenummer 18731/91

the case, having particular regard to the situations where inferences may be drawn, the weight attached to them by the national courts in their assessment of the evidence and the degree of compulsion inherent in the situation”.

Uttalelsen viser at siktedes taushet i noen tilfeller kan tillates brukt mot ham uten at dette medfører brudd på artikkel 6 nr.1. Tauseten kan altså vektlegges under en straffesak innenfor visse grenser selv om dette i utgangspunktet strider mot selvinkrimineringsforbudet. Allerede her fremkommer det altså at selvinkrimineringsprinsippet ikke er absolutt.

2.3.3 *Saunders mot Storbritannia, dom av 17. desember 1996*²³

I dommen *Saunders mot Storbritannia* presiseres innholdet i selvinkrimineringsforbudet. Saunders ble avhørt av inspektører fra det britiske handels- og industridepartementet, og var lovpålagt å svare på spørsmålene. Dette medførte tiltale for ulovlig regnskapsførsel, tyveri og bedrageri, og forklaringene ble brukt i den etterfølgende straffesak. Saunders klaget saken inn for EMD og hevdet bruken av forklaringene var i strid med artikkel 6 nr.1. Dette ble også resultatet av dommen.

EMD fastslo at vernet mot selvinkriminering var en allment anerkjent internasjonal standard på lik linje med retten for tiltalte til å nekte å forklare seg for retten. Videre uttalte domstolen også her at vernet mot selvinkriminering faller inn under EMK artikkel 6 nr.1. Også i denne dommen blir retten til å forholde seg taus sett på som det viktigste innenfor selvinkrimineringsforbudet. Flertallet sier om dette i avsnitt 69:

”The right not to incriminate oneself is primarily concerned, however, with respecting the will of an accused person to remain silent.”

Domstolen presiserer også i samme avsnitt hva som omfattes og hva som ikke omfattes av forbudet. Det framkommer her at beviser som eksisterer uavhengig av en persons vilje, som for eksempel pust, blod, urin og DNA-tester, ikke omfattes av selvinkrimineringsforbudet. Her kan det bemerkes at i avgjørelsen *Funke mot Frankrike* ble innhentingen av dokumenter ansett å være i strid med forbudet. Og dokumenter eksisterer uavhengig av siktedes vilje. Forskjellen ligger i at *Funke* ble tvunget til selv å foreta utleveringen av dokumentene. Han

---

²³ Søkenummer 19187/91

ble tvunget til å inkriminere seg selv. Ved blodprøvetaking og annen kroppslig undersøkelse skal siktede normalt bare forholde seg passiv. Ved å se dommene i sammenheng må det være riktig å si at beviser som eksisterer uavhengig av siktedes vilje *i utgangspunktet* ikke vil stride mot EMK art. 6 nr.1. Dersom siktede blir tvunget til å medvirke aktivt for å fremskaffe bevisene kan det imidlertid stille seg annerledes²⁴.

EMD har også i saken J.B mot Sveits²⁵, som er avsagt etter Saunders kommet til at tvang til dokumentfremleggelse krenker selvinkrimineringsforbudet. Det ble i dommens avsnitt 68 uttalt at dette ikke var beviser som eksisterte uavhengig av siktedes vilje. Tilgangen til dokumentene var avhengig av mistenktes vilje til å medvirke aktivt. En kan dermed tolke dommen slik at det i slike tilfeller ikke vil være tale om beviser som eksisterer uavhengig av siktedes vilje, og at unntakene i Saunders derfor ikke kommer til anvendelse. Som Øyen skriver på side 145 gjør "[B]ruken av eksempelet "documents acquired pursuant to a warrant" en slik tolkning aktuell".

EMD uttalte videre i Saunders at det ikke spilte noen rolle om opplysningene i seg selv var inkriminerende. Det var bruken av disse i ettertid som var relevant i forhold til om selvinkrimineringsforbudet var krenket. Selv om tiltalte i forklaringene ikke direkte har erkjent straffeskyld kan aktorats bruk av opplysningene medføre at han blir dømt på bakgrunn av disse. Han har da i realiteten bidratt til sin egen domfellelse. Det avgjørende for om selvinkrimineringsforbudet er krenket er dermed hvordan forklaringene blir brukt i saken²⁶. I avsnitt 74 uttaler domstolen at den ikke tok stilling til om vernet mot selvinkriminering er absolutt eller om det kan gjøres unntak.

2.3.4 Jalloh mot Tyskland, dom av 11. juli 2006²⁷

Jalloh mot Tyskland er en dom som også er egnet til å klargjøre innholdet av selvinkrimineringsforbudet. Jalloh ble pågrepet av politiet, mistenkt for omsetning av narkotika. De hadde sett han selge to små plastposer som han tok ut av munnen. Da han ble arrestert svelget han en lignende pose. Jalloh ble derfor tvunget til å ta brekkmiddel etter at han nektet å ta dette frivillig. Han kastet da opp plastposen som inneholdt kokain. Han ble etter dette tiltalt og dømt for narkotikaomsetning, og klaget saken inn for EMK. Injiseringen

---

²⁴ Se her Ørnulf Øyen, *Vernet mot selvinkriminering i straffeprosessen* Bergen 2010 s. 145

²⁵ Dom av 3. mai 2001, søkenummer 318227/96

²⁶ Se avsnitt 71

²⁷ Søkenummer 54810/00

av brekningsmiddelet ble av domstolens flertall ansett å krenke EMK artikkel 3. Beviset var dermed ulovlig ervervet. Det ble så et spørsmål om artikkel 6 nr.1 var krenket. Dette på bakgrunn av at myndighetene hadde brukt det ulovlig ervervede bevis som et sentralt bevis i saken og at Jalloh ved brekkmiddelet var blitt tvunget til å bidra til egen domfellelse.

Domstolen kom under dissens 11-6 til at artikkel 6 nr.1 var krenket. Domstolen konstaterte at selvinkrimineringsforbudet kan omfatte dokumentbevis og menneskelig materiale som myndighetene får mot siktedes vilje. Slike bevis ville normalt ikke være i strid med forbudet jf. Saunders, men i den aktuelle sak var det tale om erverv av beviser på en særlig inngripende måte med betydelig bruk av tvang. Det var ikke tale om noe alvorlig narkotikalovbrudd og samfunnets interesse i å oppklare forbrytelsen kunne ikke rettferdiggjøre inngrepet. Det ble lagt vekt på arten og karakteren av tvang brukt for å få tak i beviset, den offentlige interesse av etterforskningen og straffen av forbrytelsen, eksistensen av rettssikkerhet i prosedyren, og hvilken bruk materialet er anvendt til²⁸.

Dommen modifierer det tidligere standpunkt i Saunders ved at bevis som eksisterer uavhengig av siktedes vilje kan stride mot selvinkrimineringsforbudet, dersom det er innhentet ved bruk av tvang på en inngripende måte. I Jallohs tilfelle eksisterte posen med narkotika uavhengig av hans vilje. Han valgte å svelge den for å skjule beviset for myndighetene. Politiet hadde sett ham svelge posen og visste dermed at han var i besittelse av beviset. Dersom Jalloh i stedet for å svelge posen hadde putten den i lommen, ville politiet på lovlig vis kunne tatt denne fra ham og brukt den som bevis. Beviset ble imidlertid framskaffet på ulovlig måte. Dommen er dermed også egnet til å belyse problemstillingen som behandles senere om bevis ervervet i strid med selvinkrimineringsforbudet.

Det er her tale om en mistenkt i en straffesak og det er politiet selv som skaffer beviset. Jalloh har ikke på noe tidspunkt medvirket frivillig til at politiet fikk hand om beviset, slik at han dermed ikke kan sies å ha inkriminert seg selv i ordets egentlige forstand. Da det likevel ble ansett å stride mot selvinkrimineringsforbudet var dette begrunnet i måten beviset ble skaffet på sammenlignet med behovet for oppklaring, og domstolen kom til resultatet etter en helhetsvurdering av situasjonen. Beviset var ervervet på en så inngripende måte at det stred mot konvensjonens artikkel 3.

---

²⁸ Avsnitt 117

Dommen må derfor kunne tolkes dithen at det skal en god del til for at bevis som eksisterer uavhengig av siktedes vilje, og hvor siktede ikke bidrar til anskaffelsen, blir ansett stridende mot selvinkrimineringsforbudet. Her skal siktede bare forholde seg passiv og medvirker dermed ikke selv. Utgangspunktet er fortsatt som konstatert i Saunders at slike bevis ikke strider mot forbudet, men at det i særtilfeller kan være unntak fra dette.

2.3.5. *O'Halloran og Francis mot Storbritannia, dom av 29. juni 2007*²⁹

Francis var eier av en bil som hadde kjørt med for stor hastighet forbi en fotoboks. Han fikk på bakgrunn av dette brev fra politiet hvor han fikk beskjed om at han etter vegtrafikkloven var forpliktet til å opplyse om navn og adresse på vedkommende som kjørte bilen. Han fikk også beskjed om at denne opplysningsplikten var straffbelagt dersom han nektet. Likevel valgte Francis å forholde seg taus, hvilket endte med at han fikk en bot på 750 pund og tre prikker i førerkortet.

Francis, som mente dette var en krenkelse av hans rett til å forholde seg taus etter EMK artikkel 6 nr.1, brakte saken inn for EMD. EMD uttalte også her at det måtte fokuseres på arten og graden av tvang som ble brukt for å skaffe bevisene, eksistensen av rettssikkerhetsgarantier i prosessen, og hva materialet skulle brukes til. Dette tilsvarer momentene det ble lagt vekt på i Jalloh. I motsetning til Jalloh kom EMD nå, etter en vurdering av elementene, til at det ikke forelå noen krenkelse av retten til å forholde seg taus. Ved sammenligning med Jalloh var arten og graden av tvang i dette tilfellet ubetydelig. I motsetning til Jalloh var det her tale om tvang til å få Francis til aktivt å medvirke ved å fortelle hvem som hadde kjørt bilen. Aktiv medvirkning ble i Funke ansett å krenke EMK. Flertalle uttaler om dette på side 117 i dommen:

It is true, as pointed out by the applicants, that all the cases to date in which 'direct compulsion' was applied to require an actual or potential suspect to provide information which contributed, or might have contributed, to his conviction, the Court has found a violation of the applicant's privilege against self-incrimination. It does not, however, follow that any direct compulsion will automatically result in a violation. While the right to a fair trial under Article 6 is an unqualified right, what

---

²⁹ søkenummer 15809/02;25624/02

constitutes a fair trial cannot be the subject of a single unvarying rule but must depend on the circumstances of the particular case.”

Selv om siktede tvinges til aktivt å medvirke til domfellelsen ved å forklare seg viser domstolen med denne uttalelsen at det ikke kan oppstilles en absolutt regel om at dette medfører krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 1. Man må se på forholdene i den enkelte sak.

I avsnittene 57-58 kommer det fram at domstolen mente at Francis ved å bruke motorkjøretøy hadde påtatt seg forpliktelser som blant annet innebar å informere myndighetene om hvem som hadde kjørt bilen ved lovbrudd. Det ble også vektlagt at det ikke var tale om en generell forklaringsplikt, men at denne bare kom til anvendelse ved mistanke om lovbrudd, og var begrenset til å opplyse om identiteten til sjåføren. Videre peker domstolen på at det ikke ble ilagt straff hvis bilens eier, ikke hadde rimelig grunn til å vite hvem som hadde kjørt bilen. Domstolen tillot tvang for å få Francis til å forklare seg. Dersom det var Francis selv som hadde kjørt bilen ville han dermed bli tvunget til å inkriminere seg selv.

Dommen tilnærmer seg selvinkrimineringsforbudet på en mildere måte enn tidligere. Det oppstilles en del momenter som skal være med i en *helhetsvurdering* for å finne ut om forbudet er krenket. Dette er de samme momentene som har blitt vektlagt hvor mistenkte har blitt tvunget til passivt å medvirke til fremskaffelsen av bevisene. Francis er et eksempel på en dom hvor oppklaringen av saken ble tillagt vekt på bekostning av selvinkrimineringsforbudet, og viser klart at vernet mot selvinkriminering ikke er absolutt. Francis ble tvunget til aktivt å medvirke ved bevisanskaffelsen og på den måten inkriminere seg selv.

Det kan etter dette konkluderes med at selvinkrimineringsforbudet i EMKs artikkel 6 nr.1, som utgangspunkt ikke kommer til anvendelse ved passiv medvirkning fra siktede, men det vil kunne forekomme unntak. Forbudet gjelder i de tilfellene hvor siktede tvinges til å medvirke aktivt ved bevisanskaffelsen, men forbudet er relativt og må veies opp mot andre hensyn i den enkelte sak.

2.3.6 HR-2011-696-U

En nylig avsagt kjennelse fra Høyesteretts ankeutvalg viser hvordan Norge forholder seg til selvinkrimineringsforbudet. Saken gjaldt begjæring om midlertidig forføyning mot pålegg av ligningsmyndighetene til skatteyttere om medvirkning til gjennomsyn av arkiv etter ligningsloven § 4-10 nr. 1 bokstav b. En av de ukjente partene, DNO, anførte at det var i strid

med selvinkrimineringsforbudet at de ble pålagt å medvirke til undersøkelser etter bestemmelsen i ligningsloven. I avsnitt 35 sier ankeutvalget om dette:

”Forbudet mot plikt til selvinkriminering - som er nedfelt i Den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 14 nr. 3 bokstav g og innfortolket i EMK artikkel 6 nr. 1 - retter seg først og fremst mot å fremtvinge selvinkriminerende forklaringer fra siktede og mot å bruke slike forklaringer som bevis i straffesak mot ham. Avhengig av tvangens karakter og grad kan forbudet etter omstendighetene også ramme fremtvingelse eller bruk av fremtvungne selvinkriminerende dokumentbevis eller andre former for realbevis, men terskelen for at fremtvingelse eller bruk av slike bevis skal rammes, er relativt høy ... For at fremtvingelse eller bruk av fremtvungne selvinkriminerende realbevis skal rammes, må tvangen være umenneskelig eller på annen måte ha karakter av overgrep mot siktede”.

Det var i saken tale om kontrollerende virksomhet av ligningsmyndighetene, og det forelå ingen straffesiktelse. Dette nevnes ikke av Høyesterett ankeutvalg, som går rett på innholdet av selvinkrimineringsforbudet. Utvalget peker på at tvangens karakter og art er viktige momenter, og at tvang til å utlevere realbevis som hovedregel ikke rammes. Det skal svært grov tvang til for at det skal være brudd på selvinkrimineringsforbudet.

Etter de gjennomgåtte dommene fra EMD er det riktig at det skal grov tvang til, for at artikkel 6 nr.1 skal ansees krenket i tilfeller som gjelder passiv medvirkning. Dette grunnet at det ved slik medvirkning ikke direkte er tale om selvinkriminering. Derfor rammes som utgangspunktet ikke tvang til passiv medvirkning. I tilfellet som var oppe for Høyesteretts ankeutvalg var det tale om aktiv medvirkning. Ved aktiv medvirkning blir siktede tvunget til å bidra til egen domfellelse, og i slike tilfeller vil derfor selvinkrimineringsforbudet få anvendelse jf Funke og J.B mot Sveits³⁰.

Selvinkrimineringsprinsippet er som nevnt ikke absolutt. I enkelte tilfeller kan det derfor være tale om tvang til medvirkning uten at dette rammes av artikkel 6 nr. 1. Dette avgjøres ved en helhetsvurdering hvor blant annet tvangens art og karakter er viktige momenter. Men ved aktiv medvirkning til fremleggelse av realbevis kan ikke EMDs dommer tolkes dithen at graden av tvang må være umenneskelig for at det skal stride mot selvinkrimineringsforbudet.

---

³⁰ Se punkt 2.3.3

I dommen om Francis ble det uttalt at det i alle tidligere tilfeller, hvor det var blitt brukt tvang for å fremskaffe informasjon, var blitt ansett å stride mot forbudet. Det ble imidlertid sagt at dette likevel ikke gjaldt som noen absolutt regel og at det kunne forekomme tilfeller hvor det ikke ville bli sett på som en krenkelse av forbudet. Domstolen peker på at dette avhenger av forholdene i den enkelte sak. Det sies ingenting om at det må grov tvang til.

Jeg mener på bakgrunn av dette at Høyesteretts ankeutvalg i kjennelsen har gitt selvinkrimineringsprinsippet for liten respekt, og at en slik tolkning av plikten til aktiv medvirkning ikke samsvarer med EMK. Det må imidlertid bemerkes at avgjørelsen gjelder innhenting av opplysninger på kontrollstadiet, slik at avgjørelsen i seg selv ikke strider mot konvensjonen jf punkt 3.

3. Kontrollstadiet

3.1 Selvinkrimineringsforbudet på kontrollstadiet

Før politiet starter etterforskningen kan kontrollmyndighetene på forvaltningsrettens område kontrollere at reglene blir overholdt. Dette systemet baseres på tillit mellom forvaltningen på den ene side og borgerne på den andre. Flere lover pålegger derfor borgerne opplysningsplikt. Og opplysningene som da gis skal være korrekte og fullstendige.

Straffrihet etter § 167 gjelder etter ordlyden bare straff etter § 163 og § 166. Det kan imidlertid stilles spørsmål om bestemmelsen gir uttrykk for et alminnelig prinsipp, slik at den også får anvendelse på kontrollstadiet. Dette er svart benektende av Høyesterett. I Rt.1938 s.846 var det spørsmål om fellelse for falsk forklaring til offentlig myndighet. Tiltalte hadde oppgitt uriktige opplysninger om iblandet smørmengde i margarin til landbruksdepartementet. Det ble på denne bakgrunn reist spørsmål om fritagelse for straff etter straffelovens § 167 også gjelder for den som har innsendt uriktige oppgaver til margarinkontrollen. Det ble anført at § 167 var et utslag av et alminnelig prinsipp. Om dette uttaler Høyesterett på side 848:

”Jeg kan ikke finne en sådan betraktning holdbar. Bestemmelsen i straffelovens § 167 om fritagelse for straff gjelder den som har begått den i § 166 omhandlede forbrytelse og kan ikke uten videre anvendes på den ber omhandlede spesiallov”.

En nyere dom fra 1984 bekrefter dette³¹. Dommen omhandler to politibetjenter som hadde forklart seg uriktig under etterforskning mot en politiførstebetjent for politivold. Spørsmålet var om betjentene skulle vært frifunnet etter straffelovens § 167 annet ledd. De hadde forsømt og melde fra om førstebetjentens voldsutøvelse hvilken kunne ha ledet til straff etter straffeloven § 324. På side 1116 i dommen sier Høyesterett:

”Rettspraksis har lagt til grunn at § 167 annet ledd ikke er uttrykk for et alminnelig prinsipp som gjelder også når straffansvar for falsk forklaring følger av andre regler enn straffeloven § 166, jfr. Rt-1938-846 og Rt-1978-626”.

På kontrollstadiet er det dermed straffbart å gi uriktige opplysninger uavhengig av om man utsetter seg selv for straff.

Det at borgerne må komme med korrekte opplysninger medfører en forenkling av prosessen. Alternativet ville være ytterligere bruk av ransaking, beslag og lignende for å komme til opplysningene. Påtalemyndigheten ville dermed bli koblet inn på et tidligere stadium, hvilket ville fordyre og forvanske prosessen.

Kontrollmyndighetene kan kreve sannferdige opplysninger fra borgerne. Dersom noen har brutt reglene, pålegges de på denne måten å forklare seg om egne straffbare forhold, og dersom disse brukes i en etterfølgende straffesak, vil vedkommendes opplysninger være et bidrag til en eventuell domfellelse.

I Rt.1976 s.1219 fremkommer det av førstvoterendes uttalelse at straffeprosesslovens regler ikke oppstiller noen begrensinger til opplysningsplikten på kontrollstadiet. Dommen omhandler ansatte i en avis som ble dømt til å betale en bot på 300 kroner for brudd på opplysningsplikten etter prisloven. Dommen gjelder pressefolk spesielt, men førstvoterende uttaleler på side 1219:

”Forarbeidene viser at en vid adgang til å kreve opplysninger ble regnet som nødvendig for å kunne få en effektiv kontroll. Etter forarbeidene er det således klart at opplysningsplikten på kontrollstadiet gjelder uten de begrensninger som i straffesaker følger av straffeprosesslovens § 177”

Dommen tar ikke for seg selvinkrimineringsforbudet, men viser at opplysningsplikten på kontrollstadiet er så viktig at det begrunner unntak fra straffeprosesslovens regler. Høyesterett

---

³¹ Rt.1984 s.1113

viser til denne avgjørelsen i Rt.1994 s.610 på side 620. Også denne avgjørelsen omhandler opplysningsplikt etter prisloven. Her understrekes det også at det ikke hindrer opplysningsplikt at forvaltningen har hatt en mer eller mindre begrunnet mistanke om straffbare forhold.

Det må etter dette legges til grunn at det etter norsk rett som hovedregel er lovlig å pålegge borgerne opplysningsplikt på kontrollstadiet. Dette er naturlig i og med at lovgiver ikke har endret disse reglene.

Spørsmålet er om dette er i samsvar med menneskerettskonvensjonen. Her behandles problemstillingen om når vernet mot selvinkriminering inntreffer etter EMK.

Ordlyden i artikkel 6 nr.1 taler som tidligere nevnt for at bestemmelsen bare kommer til anvendelse på straffesaksstadiet. Det oppstår derfor spørsmål om hva som regnes som en straffesiktelse. Når saken er på forvaltningsstadiet er det naturlig å se på innhenting av opplysninger som vanlig kontrollvirksomhet overfor borgerne.

I Saunders sier imidlertid EMD at en etterforskning på forvaltningsstadiet kan innebære en avgjørelse av en "criminal charge" etter artikkel 6³². Men det påpekes også at dette ikke er påberopt i saken. Og det sies ikke noe om i hvilke tilfeller dette vil være aktuelt. Det som sier er at:

"As stated in that case [Fayed mot Storbritannia], a requirement that such a preparatory investigation should be subject to the guarantees of a judicial procedure as set forth in Article 6 para. 1 (art. 6-1) would in practice unduly hamper the effective regulation in the public interest of complex financial and commercial activities."

Etter det nevnte obiter dictumet må utgangspunktet etter Saunders være at en slik opplysningsplikt på forvaltningsstadiet ikke strider mot konvensjonen. Likevel kan det i unntakstilfeller forekomme at forvaltningens etterforskning må sies å avgjøre en straffesiktelse mot vedkommende.

I saken Weh mot Østerrike³³, som gjaldt en etterforskning mot en ukjent gjerningsmann fremkommer det hva EMD mener må til for at det skal foreligge en straffesiktelse i forhold til

---

³² I avsnitt 67

³³ Dom av 8. april 2004, søkenummer 38544/97

selvinkrimineringsforbudet. I avsnitt 52 sies det at det må foreligge ”a specific suspicion” og personen må være ”substantially affected³⁴”. I saken hadde bilen til klageren holdt for høy fart forbi en fartskontroll, og som eier av bilen ble han pålagt å oppgi identiteten til sjåføren. Dette under trussel om bot dersom han ikke fulgte pålegget.

Flertallet uttaler i avsnitt 56:

”[...] without a sufficiently concrete link with these criminal proceedings the use of compulsory powers (i.e. the imposition of the fine) to obtain information does not raise an issue with regard to the applicant’s right to remain silent and the privilege against self-incrimination.”

Det at klageren måtte oppgi hvem som hadde kjørt bilen ble i seg selv ikke sett på som inkriminerende. Dette går fram av avsnitt 54.

I saken O’Halloran og Francis mot Storbritannia, som er gjennomgått ovenfor ser man imidlertid at dette standpunkt er fraveket. Her ble Francis antatt å være utsatt for en straffesiktelse. Dette er en mer hensiktsmessig måte å se det på. Det er vanskelig å se linkene mellom plikten til å oppgi sjåføren og mulig straffeforfølgelse for eieren av bilen som ”fjern og hypotetisk”, slik det blir lagt til grunn i avsnitt 56 i Weh mot Østerrike. Det mest sannsynlige i slike tilfeller vil nettopp være at eieren selv var fører av bilen på det aktuelle tidspunkt. Selv om EMD forandret standpunkt i saken mot Francis må vurderingstemaene som ble oppstilt i Weh-saken om når det foreligger en straffesiktelse fortsatt være aktuelle. Dette er også lagt til grunn av Ørnulf Øyen i boken hans³⁵. Det sentrale er altså om det foreligger en ”sufficiently concrete link” mellom kontrollen og straffeforfølgelsen.

Frode Elgesem og Henning Rosenlund Wahlen har skrevet en artikkel om selvinkrimineringsvernet tolket i lys av Konkurransetilsynets forklaringsopptak³⁶, hvor de forfekter det syn at:

”Dersom rettighetene skal ha reell betydning i slike saker [om brudd på konkurranseloven §§ 10 og 11], må de gis vedkommende allerede under forvaltningens behandling av saken.”

Videre mener de at:

---

³⁴ Avsnitt 54

³⁵ Se s. 149-150.

³⁶ Tidsskrift for Forretningsjuss 2010-2/3 s. 69

”Så lenge lovgiver har gitt tilsynet ”en rendyrket kontrollrolle med sikte på å oppdage, oppklare og sanksjonere brudd på loven” vil EMK artikkel 6 måtte følge med ”på lasset”, når en slik målrettet undersøkelse av lovbrudd retter seg mot konkrete fysiske personer, selv om utfallet av undersøkelsene (bare) vil være tilsynets beslutning om politianmeldelse.”

De mener at vernet mot selvinkriminering inntreer under Konkurransetilsynets undersøkelser av konkurranseskadelig adferd, dersom det foreligger en konkret mistanke om at vedkommende har begått et lovbrudd som kan lede til politianmeldelse³⁷. Selv om de bare uttrykkelig nevner Konkurransetilsynets undersøkelser, følger det av artikkelen i sin helhet at de har samme syn generelt for kontroller av lignende art.

Jeg er ikke enig i at artikkel 6 og ”criminal charge” skal tolkes på denne måten. Etter det EMD legger til grunn i Saunders, mener jeg at det skal noe spesielt til for at artikkelen skal få anvendelse på kontrollstadiet. For at det skal kunne være tale om en straffesiktelse mener jeg i såfall at kontrollmyndighetene må ha myndighet til å ilegge straffen selv. Slik at personen som gir opplysningene risikerer å bli straffet direkte på bakgrunn av dette. Det er ikke nok at kontrollmyndighetene har mulighet til å anmelde saken til påtalemyndighetene, eller at det foreligger en konkret mistanke om straffbare forhold. Når kontrollmyndighetene ikke kan ilegge straffen selv vil det ikke være tale om å avgjøre en straffesiktelse, hvilket er ordlyden i artikkel 6 nr.1.

En regel om at forbudet får anvendelse når saken er på kontrollstadiet vil ”in practice unduly hamper the effective regulation in the public interest of complex financial and commercial activities”. Det er rettergangen som skal være rettferdig. Formålet vil derfor være oppfylt ved at kravet inntreer når saken blir anmeldt til påtalemyndighetene.

Utgangspunktet må etter min mening være at selve innhentingen av opplysninger på kontrollstadiet ikke strider mot EMK.

Det var dette Høyesteretts ankeutvalg også konkluderte med i kjennelsen fra 2011³⁸. På side 36 sies det:

”Som tidligere nevnt, vil imidlertid pålegg om fremleggelse av selvinkriminerende realbevis som hovedregel ikke rammes av forbudet mot plikt til selvinkriminering.

---

³⁷ S. 70-71

³⁸ Se punkt 2.3.6

Utvalget finner det på denne bakgrunn klart at den plikt som skattytere etter § 4-10 nr. 1 bokstav b har til å gi adgang til arkivmateriale, ikke rammes av forbudet mot plikt til selvinkriminering”.

Selv om denne saken bare gjaldt ligningsloven må det etter uttalelsene kunne legges til grunn at det samme ville bli resultatet dersom det hadde vært tale om en av de andre kontrolllovene. Ankeutvalget begrunner resultatet med at det skal grov tvang til for at pålegg om fremleggelse av selvinkriminerende opplysninger strider mot selvinkrimineringsforbudet. Utvalget sier ingenting om at det er tale om kontrollstadiet og at det dermed ikke strider mot EMK å pålegge opplysningsplikt. Det er ikke drøftet noe om når selvinkrimineringsforbudet inntreffer.

Selv om konvensjonsmessigheten av slike lovbestemmelser er begrunnet med at fremtvingelse av realbevis generelt er lovlig, viser kjennelsen at domstolen anser bestemmelsene for å være i samsvar med EMK.

3.2 Bruk av bevis avgitt under opplysningsplikt i en etterfølgende straffesak

Spørsmålet blir da om forklaringer siktede har avgitt på kontrollstadiet kan brukes mot ham i straffesaken.

Spørsmålet er ikke direkte lovregulert. Hovedregelen i norsk prosessrett er imidlertid at alle bevis kan føres dersom ikke loven uttrykkelig sier noe annet. Dette kalles prinsippet om fri bevisføring. Dette kommer ikke eksplisitt til uttrykk i någjeldende straffeprosesslov³⁹, men straffeprosessloven av 1887 inneholdt i § 349, andre punktum en regel om dette.

Bestemmelsen ble sløyfet ved revisjonen av loven da den ble ansett som overflødig⁴⁰.

Prinsippet gjelder likevel fortsatt. Dette går fram av en rekke Høyesterettsdommer. I Rt.1990 s.1008 var det spørsmål om påtalemyndigheten urettmessig hadde brukt et fotografi, som var tatt ved en automatisk trafikkontroll, som bevis for andre straffbare forhold enn trafikkforseelsen. Dette ble svart benektende på grunnlag av prinsippet om den frie bevisførsel. Det uttales på side 1010 i dommen:

---

³⁹ Se imidlertid § 292

⁴⁰ Se Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969) s. 197

”Etter norsk straffeprosess har partene i utgangspunktet anledning til å føre de bevis de ønsker vedrørende saken. Denne forutsetningen er ikke direkte kommet til uttrykk i loven, men hovedregelen er likevel klar”.

Selv om det gjelder et prinsipp om fri bevisføring oppstiller loven i enkelte tilfeller krav om hvordan beviset skal føres. Dette er begrunnet i bevisumiddelbarhetsprinsippet og reglene er oppstilt for å sikre dette. Det er imidlertid ikke tale om noe unntak fra den frie bevisføringen. Loven oppstiller ikke noe unntak fra prinsippet på bakgrunn av vernet mot selvinkriminering. Det må derfor stilles spørsmål om selvinkrimineringsforbudet i seg selv kan begrunne unntak fra den frie bevisføringen.

3.2.1 Rt-1994-610, bølgepappkjennelsen

I bølgepappkjennelsen hadde Prisdirektoratet avholdt kontrollundersøkelse angående angivelig ulovlig prissamarbeid. Det ble da opptatt forklaringer av flere bedrifters direktører og andre ansatte. Det ble i ettertid reist straffesak hvor det ble spørsmål om hvorvidt disse forklaringene kunne framlegges som dokumentbevis, samt leses opp for retten.

Førstvoterende uttaler på side 619 at selvinkrimineringsforbudet av menneskerettighetsdomstolen er knyttet til begrepet “fair trial”, rettferdig rettergang. Videre nevner han at forbudet først kommer til anvendelse når straffesak er innledet. Høyesterett kom til at det ikke var i strid med retten til rettferdig rettergang å bruke forklaringene innhentet av Prisdirektoratet som bevis innenfor rammen som fulgte av straffeprosessloven §§ 290, 296 og 297. Men som dokumentbevis i straffesaken ble de underkjent.

Ved avgjørelsen ble Funke-dommen fra EMD behandlet. I denne saken ble Funke, som gjengitt ovenfor ilagt bøter i tiden han nektet å legge fram dokumenter for tollmyndighetene. EMD mente dette var i strid med selvinkrimineringsforbudet. Dommen ble avsagt under dissens 8-1. Høyesterett tolket dommen til å gjelde dokumentframleggelse, og ikke opplesing av forklaringer⁴¹. Ileggelsen av dagmulkten skjedde mens Funke var straffesiktet og Høyesterett kom derfor til at avgjørelsen ikke kunne sies å gjelde generelt på kontrollstadiet. Dommen kunne dermed ikke tolkes dit hen at den hindrer kontrollmyndighetene å sikre seg

---

⁴¹ S. 618-619

forklaringer på forvaltningsstadiet. Denne tolkningen gir EMDs etterfølgende dommer støtte for.

Etter Høyesteretts mening var det derfor ikke i strid med EMK å bruke forklaringer innhentet av kontrollmyndighetene under straffansvar. Dette gjaldt så lenge forklaringene ble benyttet innenfor rammene som følger av straffeprosessloven § 290, § 296 og § 297. Det vil si at forklaringene kan leses opp dersom det foreligger motstrid mellom forklaringene eller om siktede nekter å uttale seg, hevder han ikke husker, eller ikke møter. Dette medfører at dersom tiltalte nekter å forklare seg under hovedforhandlingen, eller lyver, hvilket han har rett til, vil forklaringen han avga under tvang, bli lest opp. Tiltaltes valg består dermed i å forklare seg sannferdig og dermed inkriminere seg selv, eller å nekte å forklare seg, og la de tidligere forklaringene bli lest opp for på den måten også å inkriminere seg selv.

Etter min mening fører resultatet av kjennelsen til at selvinkrimineringsforbudet og retten til å forholde seg taus, herunder å oppgi falsk forklaring, i for liten grad respekteres. Høyesterett kom til at selvinkrimineringsforbudet ikke gjaldt på kontrollstadiet. Som nevnt ovenfor finnes det ingen regler som tilsier at selvinkrimineringsforbudet skal gjelde på kontrollstadiet, da det her er tale om nettopp kontroll og ingen straffesiktelse. Problemet oppstår når kontrollmyndighetene kommer til at det har foregått noe ulovlig og bringer saken inn til påtalemyndighetene.

Dersom forklaringene avgitt for kontrollmyndighetene kan leses opp under hovedforhandlingen, slik Høyesterett kom til, medfører dette at tiltalte i realiteten ikke har mulighet til å forholde seg taus eller å unngå å bidra til egen domfellelse. Han er pålagt å forklare seg på kontrollstadiet og dette kan brukes som bevis dersom han benytter seg av retten til å tie. Selve rettergangen vedkommende blir utsatt for vil etter min mening ikke kunne sies å være rettferdig, dersom det legges til grunn at forklaringene uten videre kan brukes. Borgerne får i for liten grad kontrollere og bestemme over seg selv. De blir tvunget til å forklare seg sannferdig på et tidlig stadium og dette blir brukt i den etterfølgende rettssak.

Til kjennelsen må det bemerkes at det ble lagt til grunn et klarhetskrav for at en norsk domstol skulle kunne fravike nasjonale prosessregler⁴². Dette klarhetskravet har Høyesterett i senere avgjørelser gått bort i fra. Det må også bemerkes at kjennelsen ble klaget inn for Menneskerettighetskommisjonen som avviste den som åpenbart ugrunnet⁴³. Forklaringene ble

---

⁴² S. 617

⁴³ Avgjørelse av 27. november 1996 søkenummer 25944/94

i forhold til personene som klagde saken inn for kommisjonen ikke brukt under hovedforhandlingen, og det er bare faktiske brudd på menneskerettighetene som kan prøves. Kommisjonen uttaler om dette:

“In the circumstances of the present case, however, the Commission does not consider it necessary to examine these questions further because it finds that the applicants’ complaint is in any event manifestly ill-founded for the following reasons. The Commission recalls that as a general rule questions concerning evidence are for the national courts to determine. Article 6 (Art. 6) does not lay down any rules on the admissibility of evidence as such, which is therefore primarily a matter for regulation under domestic law.”

Kommisjonen foretar likevel en vurdering av om kravet til rettferdig rettergang er oppfylt og sier:

“In fact none of the applicants were confronted with their statements made to the price authorities. Consequently, these statements were not brought to the trial court’s attention.”

Avvisningen sier imidlertid ikke noe om lovligheten dersom forklaringene hadde blitt opplest, og kan ikke tolkes som en godtakelse av Høyesteretts begrunnelse.

3.2.2 Saunders mot Storbritannia

En dom fra EMD som har blitt avsagt etter bølgepappkjennelsen og som er egnet til å belyse problemet ytterligere, er den tidligere nevnte Saunders mot Storbritannia. Når det gjelder dommens faktum henvises det til punkt 2.3.1. EMD kom til at innhenting av opplysninger på kontrollstadiet ikke var i strid med EMK artikkel 6. Det at selve innhenting er lovlig betyr likevel ikke at forklaringene automatisk kan brukes som bevis i en straffesak. Om dette uttaler domstolen i avsnitt 74:

”Moreover the fact that statements were made by the applicant prior to his being charged does not prevent their later use in criminal proceedings from constituting an infringement of the right.”

Saunders-dommen viser at det ikke er avgjørende for bruken av forklaringene om disse er innhentet før straffesiktelse i konvensjonens forstand, hvilket som regel vil være tilfellet når kontrollmyndighetene innhenter opplysningene. Det avgjørende for domsstolen, var om bruken av forklaringene avgitt under straffesaksjonert opplysningsplikt kunne anses som rettfærdig⁴⁴. Selvinkrimineringsforbudet i artikkel 6 nr.1 vil etter dette begrense adgangen til å bruke forklaringer innhentet av kontrollmyndighetene.

EMD kommer i avsnitt 72 med uttalelser som kan tyde på at det har betydning for vurderingen om forklaringene utgjør en vesentlig del av bevisene i saken. Jørgen Aall ser ut til å legge dette til grunn.⁴⁵ Morten Eriksen er av samme oppfatning. På side 100 i artikkelen sin henviser han til dommens pkt 72, og hevder at domstolen her indirekte har lagt til grunn at forklaringene ikke kan utgjøre en vesentlig del av bevisene⁴⁶. Til støtte for sitt syn bruker han domstolens drøftelse av omfanget av bruken av forklaringene som han mener ikke ville vært drøftet dersom enhver bruk hadde vært avskåret. Line Ravlo-Losvik er av en annen oppfatning. Hun hevder på side 31-32 i sin artikkel at et hvert forsøk på å benytte opplysningene er omfattet⁴⁷. Det er med andre ord uenighet om og uklart hvor langt dommen rekker, og den er avsagt under dissens 16-4.

3.2.3 I.J.L., G.M.R. og A.K.P. mot Storbritannia av 19. september 2000⁴⁸

Denne dommen gjaldt også ulovlig regnskapsførsel og bedrageri, hvor partene som klagde saken inn for menneskerettighetsdomstolen var blitt pålagt å oppgi opplysninger om dette til kontrollmyndighetene. Det ble nå enstemmig vedtatt av domstolen at det krenket selvinkrimineringsforbudet å bruke forklaringene som var avgitt under trussel om straff. Det avgjørende var i følge domstolen, den etterfølgende bruken av forklaringene under straffesaken, og ikke selve opptaket av disse. I avsnitt 82 sies det at myndighetene har innrømmet at formålet med bruken av forklaringene var å inkriminere klagerne.

Dommen gir støtte til Saunders-dommen som var avsagt under dissens. Det er en krenkelse av selvinkrimineringsforbudet å bruke forklaringer gitt under tvang, i en etterfølgende

---

⁴⁴ Dette fremkommer av dommens avsnitt 69, 71 og 74

⁴⁵ Se Jørgen Aall, *rettsstat og menneskerettigheter* 2. utgave Bergen 2007 s. 360

⁴⁶ Morten Eriksen, Usannhet og forklaringsnektelse – lovbrudd eller menneskerett, *Lov og Rett* 1998 s.94

⁴⁷ Se Line Ravlo-Losvik, Forbudet mot selvinkriminering, *Utvalget for skattesaker* 1999 nr. 1.

⁴⁸ Søkenummer 29522/95; 30056/96; 30574/96

straffesak⁴⁹. I avsnitt 83 står det videre at forklaringene til klagerne hadde utgjort en vesentlig del av bevisene mot dem ettersom det ble brukt tre dager på å lese disse opp for en jury. Det er vanskelig å trekke en endelig konklusjon i forhold til om det etter dette er et krav om at forklaringene må utgjøre en vesentlig del av bevisene for at det skal dekkes av selvinkrimineringsforbudet. Dette er ikke direkte uttrykt av EMD. Det er imidlertid påfallende at det er nevnt både i Saunders, og den foreliggende dom dersom dette er ubetydelig i forhold til resultatet. Det må derfor kunne utledes av dommene at det vil være i strid med artikkel 6 nr.1 å bruke forklaringene som et vesentlig bevis under straffesaken.

Det som er usikkert er om forklaringene kan brukes dersom de bare utgjør ett av flere momenter i bevisvurderingen. Vil det for eksempel være i strid med artikkelen dersom en forklaring kun brukes for å støtte opp under andre beviser? Dersom en forklaring brukes på denne måten og ikke utgjør det avgjørende bevis, kan det pekes på at det ikke er forklaringen som fører til en eventuell domfellelse. Dersom de øvrige bevisene er nok til å felle vedkommende vil ikke forklaringene være brukt i den hensikt å inkriminere siktede. EMD peker på at det er måten forklaringene er brukt på som er avgjørende. Dette taler for at det ikke er i strid med artikkel 6 nr.1 og selvinkrimineringsforbudet å bruke forklaringene som støtte for andre bevis.

3.2.4 Rt.2007 s.932

Saken gjaldt en mann som var dømt for bounndragelse etter straffeloven § 281, tredje ledd, jf første ledd og for kreditorbegunstigelse jf straffeloven § 284, etter at forklaringer avgitt til kontrollmyndigheter under forklaringsplikt ble brukt i straffesaken. Ett av spørsmålene for Høyesterett var om domfellelsen måtte oppheves fordi vernet mot selvinkriminering var krenket.

Dommen tar for seg Saundersdommen og konkluderer med at

”... det i dag ikke trekkes noe skarpt skille mellom forklaringer avgitt på kontroll- og undersøkelsesstadiet og forklaringer avgitt under straffesak. Også bruk i straffesak av forklaringer avgitt under forklaringsplikt før straffesaken kan krenke vernet mot selvinkriminering. Sentralt ved avgjørelsen av om vernet er krenket, er måten

---

⁴⁹ Se avsnitt 82 og 83

forklaringene er brukt på vurdert i et helhetlig lys. For øvrig er det vanskelig på bakgrunn av Saunders-avgjørelsen å si noe nærmere om hvor grensene går for bruk av forklaringer avgitt under forklaringsplikt."

Dette samsvarer med EMDs avgjørelser, og viser at norske domsstoler legger til grunn en tolkning av selvinkrimineringsvernet under straffesaken som tilsvarer EMDs tolkning.

Høyesterett sier imidlertid i avsnitt 35 at saken oppe for Høyesterett ikke kan sammenlignes med saken mot Saunders. I den foreliggende saken var det usikkert om det i det hele tatt ble lest fra de aktuelle bevisopptak under straffesaken, og det var uansett klart at de i så fall hadde spilt en beskjeden rolle, i motsetning til den omfattende bruken av bevisene i Saunders. Videre vises det til bølgepapp-kjennelsen, og sies at i den grad forklaringene kan brukes i en etterfølgende straffesak må bruken skje innenfor rammene av straffeprosessloven § 290, § 296 og § 297. Selv om denne framgangsmåten ikke var fulgt i saken ble ikke feilen ansett å ha vært avgjørende for om kravet til rettferdig rettergang var oppfylt, og retten kom til at vernet mot selvinkriminering ikke var krenket i den foreliggende sak.

Ved at Høyesterett nevner den beskjedne bruken av forklaringen i den aktuelle saken, og viser til at den ikke er sammenlignbar med Saunders, viser de at det er av betydning hvor vesentlig forklaringene i den enkelte sak er som bevis i det helhetlige bevisbildet. I denne saken hadde forklaringene spilt en beskjeden rolle ved domfellelsen. Det var imidlertid tale om to bevisopptak som var lagt fram som dokumentbevis, hvilket var en saksbehandlingsfeil, da bruken skulle skjedd innenfor rammene straffeprosessloven oppstiller for bruk av forklaringer. Feilen ble likevel ikke ansett avgjørende for om kravet til rettferdig rettergang var oppfylt, og det forelå ingen krenkelse av selvinkrimineringsforbudet⁵⁰.

Denne dommen er avsagt i 2007 og er relativt ny. Høyesterett har lagt seg på samme linje som EMK, hvilket innebærer at det foretas en helhetsvurdering i det enkelte tilfellet for å svare på om vernet mot selvinkriminering er krenket i hver enkelt sak. Selv om selve innhenting av forklaringer på kontrollstadiet er lovlig, kan altså en etterfølgende bruk av forklaringene i en straffesak være avskåret grunnet brudd på selvinkrimineringsforbudet.

Det kan etter dette oppstilles en regel om at dersom bruken av forklaringene vil medføre brudd på selvinkrimineringsforbudet, vil en slik bruk være i strid med EMK. Regelen har imidlertid unntak for de tilfeller hvor forklaringene kan brukes på en måte som fører til at

---

⁵⁰ Se avsnitt 37 og 38.

rettergangen i sin helhet likevel blir ansett rettferdig. Bestemmelsens ordlyd er nettopp rettferdig rettergang, slik at dette er en forsvarlig tolkning.

Det er svært få prinsipper og hensyn som gjelder absolutt og uinnskrenket. De må vanligvis veies opp mot andre prinsipper og hensyn for så å se hva som slår sterkest ut i den enkelte sak. At dette også må gjelde for selvinkrimineringsforbudet er dermed ikke oppsiktsvekkende. Selv om forbudet er svært viktig er det også andre hensyn som kan gjøre seg gjeldende. Når selvinkrimineringsforbudet får anvendelse er dette på personer som har begått lovbrudd. Lovbruddene kan være enkle eller grove og medføre små og store skader på både mennesker og samfunnet. Det å bryte loven er straffbart. Når noen har gjort det kunne det være naturlig at vedkommende måtte være med på å oppklare saken, blant annet ved å forklare seg. Dette er imidlertid ikke tilfellet. Siktete har rett til å forholde seg taus etter norsk rett, samtidig som dette er en menneskerettighet etter 6 nr.1. Det er opp til myndighetene å oppklare saken.

Menneskerettigheter er noe alle mennesker har i kraft av å være menneske, og rettighetene er til for å beskytte borgerne overfor myndighetene. Myndighetene på sin side skal passe på at alt går riktig for seg og at samfunnet vi lever i er trygt. En av myndighetenes oppgaver er å finne og straffe lovbrøyttere. Ved grove forbrytelser er det spesielt viktig at gjerningsmannen blir tatt. Det vil være en beskyttelse for de andre i samfunnet at gjerningsmannen blir hindret i å begå flere forbrytelser. En effektiv strafferettspleie hvor den skyldige blir dømt er dermed viktig for samfunnet for øvrig. Hensynet til en effektiv strafferettspleie og oppklaring av saken må dermed kunne veies opp mot selvinkrimineringsforbudet i den enkelte sak. Den någjeldende rettstilstand hvor det sentrale er om rettergangen i sin helhet er rettferdig, balanserer ulike hensyn som gjør seg gjeldende, og er en god løsning.

3.3 Annen bruk av bevisene

Ettersom det ikke strider mot artikkel 6 nr.1 å pålegge noen opplysningsplikt på forvaltningsstadiet, oppstår det et spørsmål om hvorledes opplysningene som er framkommet kan brukes. Ovenfor er det gjort rede for bruken i straffesaker. Spørsmålet gjelder her ytterligere bruk av forklaringene forut for straffesaken, men som likevel kan ha innvirkning på den.

For at reglene skal ha noen nytteverdi må det være mulig å bruke opplysningene fritt så lenge en befinner seg på forvaltningsstadiet. Kontrollmyndighetene må kunne anvende dem så lenge det er tale om kontrollvirksomhet og ikke noen straffesiktelse. De må kunne oversendes til andre kontrollorganer og til politiet og brukes ved avgjørelsen av videre etterforskningskritt. Dette går fram av Saunders i punkt 67. Først når opplysningene fører til mistanke om straffbare forhold, oppstår problemet.

I bølgepappkjennelsen ble det ikke ansett å stride mot selvinkrimineringsforbudet å bruke forklaringene som var opptatt under straffesanksjonert opplysningsplikt til konfrontasjon med de tiltalte og vitnenes muntlige forklaringer. De kunne imidlertid ikke framlegges som dokumentbevis. Etterfølgende praksis fra menneskerettighetsdomstolen har ført til en litt endret rettstilstand. Ser man dommene i sammenheng ser det ut til at det relevante er om bruken av forklaringene etter en konkret helhetsvurdering kan anses som rettferdig i rettergangen. Forklaringene kan som hovedregel brukes så lenge de ikke brukes på en inkriminerende måte, og de ikke utgjør det vesentlige bevis i saken. Videre må straffeprosessens regler for opplesning av forklaringer følges.

Et interessant spørsmål som også reiser seg er om forklaringene kan brukes under etterforskningen ved avhør av vitner med videre, for dermed å bruke vitnenes forklaringer under selve rettssaken. For eksempel ved at påtalemyndighetene avhører en arbeidskollega av siktede og under avhøret konfronterer kollegaen med opplysningene siktede har avgitt. Ved å spørre om opplysningene er korrekte eller lignende, vil myndighetene kunne få flettet siktetes forklaring inn i vitnets egen forklaring. For at siktetes rett til å forholde seg taus, og ikke bidra til egen domfellelse skal få full gjennomslagskraft, kan ikke reglene omgå på en slik måte⁵¹. Det vil da nettopp være siktetes forklaringer som bidrar til en eventuell domfellelse selv om de ikke direkte brukes under hovedforhandlingen. Vitner har forklaringsplikt og dersom forklaringene blir brukt under avhør av vitner, vil dette være en omgåelse av reglene. Under en etterfølgende rettssak vil vitneforklaringene med eventuelle gjengivelser fra tiltaltes forklaring kunne leses opp. Dette vil være et uheldig resultat med hensyn til rettspraksis fra EMD. For at forklaringene skal kunne brukes på denne måten vil det naturlige være at det også her foretas en helhetsvurdering ut fra bevisverdien av forklaringen m.m.

---

⁵¹ Se imidlertid Morten Eriksen, Usannhet og forklaringsnektelse – lovbrudd eller menneskerett s. 103 hvor han sier: "svaret er at dette må være tillatt".

Når det gjelder bruk av forklaringene til konfrontasjon av siktede selv, må svaret bli at de i et politiavhør av siktede kan brukes. Siktede har rett til å nekte å forklare seg for politiet og kan dermed hindre bruk av forklaringene ved å benytte seg av denne retten. Dersom siktede velger å forklare seg for politiet kan politiforklaringene leses opp under hovedforhandlingen. Forklaringene er da avgitt frivillig og det oppstår ikke noe motsetningsforhold til selvinkrimineringsforbudet.

Et annet spørsmål er om forklaringene kan brukes som ris bak speilet, ved at de bare kan oppleses dersom siktede under rettsaken nekter å forklare seg. Dette var tilfellet i bølgepappkjennelsen. I Rt.2007 s.932 sies det at ”i den grad” opplysningene kan brukes under straffesaken må dette skje innenfor rammene av straffeprosessloven § 290, § 296 og § 297. Dette medfører likevel etter min mening ikke at forklaringene alltid kan brukes under straffesaken. Derimot innebærer det at dersom retten etter en helhetsvurdering kommer til at rettergangen kan anses rettferdig ved bruk av forklaringene, må bruken likevel holde seg innenfor straffeprosesslovens rammer. Utgangspunktet vil likevel være at forklaringene ikke kan brukes på denne måten. Også dette ville vært en omgåelse av reglene. Siktede ville da stå mellom valget å forklare seg i retten, eller å la hans tidligere forklaringer leses opp. I begge tilfeller ville dette innebære en inkriminering av ham selv.

3.4. Mulige løsninger

Som det fremkommer av det som er gjennomgått ovenfor, vil forklaringer avgitt for kontrollmyndighetene ikke kunne brukes i en etterfølgende straffesak dersom dette krenker kravet til rettferdig rettergang. For at noen skal kunne straffes for brudd på forvaltningsrettslige regler, er det under rettssaken nødvendig å skaffe bevis for bruddet på en annen måte. Disse forklaringene vil dermed ikke ha noen vesentlig funksjon ut over å hjelpe kontrollmyndighetene med å oppdage brudd på reglene. Den straffesanksjonerte opplysningsplikten mister dermed en del av sin betydning ved at en ved lovbrudd må skaffe bevisene på annen måte. En mulig løsning på dette kan være å utvide selvinkrimineringsforbudet til også å gjelde forvaltningsstadiet⁵². Dette vil imidlertid endre prosessen ved at dagens tillitsbaserte forvaltningssystem hvor borgerne selv kommer med opplysninger forlates, til fordel for et mer kontrollorientert system.

---

⁵² Se Morten Eriksen, Usannhet og forklaringsnektelse lovbrudd eller menneskerett s. 95.

En annen mulighet er at tidspunktet for oversendelse av saken til politiet vurderes nøye av kontrollmyndighetene. Dersom det er mistanke om et straffbart forhold bør kontrollmyndighetene vurdere å oversende den til politiet på et tidlig tidspunkt, og før det opptas forklaringer under opplysningsplikt. På denne måten får politiet adgang til å etterforske saken nøyer, og kan innhente frivillige forklaringer. Dette vil imidlertid kunne føre til at flere uskyldige blir satt under etterforskning da saken må inn til politiet på et tidligere stadium.

En lovfesting av selvinkrimineringsforbudet allerede på kontrollstadiet vil i og for seg også medføre at politiet må kobles inn i saken på et tidligere tidspunkt ved mistanke om noe straffbart. Mistenkte vil kunne nekte å forklare seg for kontrollmyndighetene, og det vil måtte reises sak på svakere grunnlag enn tidligere. En slik lovfesting har vært foreslått av sanksjonsutvalget, se straks nedenfor under punkt 3.5.

3.5 Forslag til lovfesting av vern mot selvinkriminering på kontrollstadiet.

Det er på bakgrunn av bestemmelsene i EMK foreslått å innta en bestemmelse i forvaltningsloven som lovfester retten til å forholde seg taus også på forvaltningsstadiet. Forslaget presenteres i sanksjonsutvalgets utredning.⁵³ Bestemmelsen er foreslått inntatt i forvaltningsloven § 53 med følgende ordlyd⁵⁴:

”I sak om administrativ sanksjon eller mulig politianmeldelse har enhver rett til å nekte å svare på spørsmål eller utlevere dokumenter eller gjenstander når svaret eller utleveringen vil kunne utsette vedkommende for administrativ sanksjon eller straff. Forvaltningsorganet skal gjøre vedkommende kjent med denne retten”.

Bestemmelsen er foreslått inntatt for å tilfredsstille minstevernet av retten til å forholde seg taus i EMK. Som det framgår av gjennomgåelsen ovenfor strider det ikke mot EMK å ha en opplysningsplikt på kontrollstadiet. Når det gjelder straffesaker har jeg konkludert med at forbudet ikke er absolutt, og bruken av kontrollopplysninger vil kunne brukes dersom rettergangen likevel anses rettferdig.

---

⁵³ NOU:2003: 15 Fra bot til bedring. (Om selvinkrimineringsforbudet spesielt se punkt 5.7.12)

⁵⁴ NOU:2003: 15 s. 366 kapittel IX administrative sanksjoner

En lovfesting av et slikt vern mot selvinkriminering ikke er nødvendig for å overholde retten til rettferdig rettergang etter EMK. Selvinkrimineringsforbudet vil da få større gjennomslagskraft enn nødvendig og det vil ikke på noe tidspunkt være mulig å framtvinge opplysninger i en forvaltningssak som kan lede til straff. Når forvaltningsmyndighetene krever opplysninger i en sak vil dette som hovedregel ikke være i den hensikt å skaffe beviser til en senere straffesak, men derimot å kontrollere at borgerne følger reglene som er satt på området.

Hvor stor fordel en slik regel vil ha er etter min mening derfor diskutabelt. Gjeldende rett medfører at opplysningene innhentet av kontrollmyndighetene kan brukes i en sak om straff dersom dette etter en konkret helhetsvurdering er å anse som rettferdig. At domstolene må foreta en slik vurdering i hvert enkelt tilfelle for å finne ut om opplysningene kan brukes eller ikke, vil være en bedre framgangsmåte enn en lovfesting av et forbud allerede på forvaltningsstadiet.

I denne sammenheng kan det pekes på straffeprosesslovens § 123, første ledd, andre punktum som ble inntatt med virkning fra 1. januar 2008:

”Retten kan likevel pålegge et vitne å forklare seg når det er rimelig etter en samlet vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og følgene for vitnet av å gi forklaring”.

Dette medfører at det etter en helhetsvurdering kan bli pålagt en person å komme med inkriminerende opplysninger om seg selv under en rettssak, dersom hensynet til sakens opplysning veier tungt. Dersom vitnet ikke overholder denne plikten, er det under trussel om straffansvar etter straffeprosessloven § 137. Resultatet for et vitne som blir tvunget til å forklare seg etter denne regelen vil kunne bli like alvorlig som for en tiltalt som får tidligere avgitte forklaringer opplest under rettssaken.

Konvensjonsmessigheten av § 123 kan diskuteres, men når lovgiverne har vedtatt en slik regel for vitner virker det som en unødvendig streng regel at personer på forvaltningsstadiet alltid skal ha rett til å forholde seg taus. Harmoni og likhetsbetraktninger taler for at vernet mot selvinkriminering faller likt ut for begge tilfeller. Når lovgiver har valgt å pålegge vitner forklaringsplikt etter en konkret helhetsvurdering, må dette også gjelde for opplesning av forklaringer tiltalte selv har avgitt for kontrollmyndighetene. En direkte avskjæring av

opplysningsplikten på forvaltningsstadiet vil være unødvendig og uhensiktsmessig. Det ville innebære en tyngre prosess med strengere kontroll, og store vanskeligheter med å oppdage lovbrudd på forvaltningsstadiet. Det vil innskrenke forvaltningsmyndighetenes arbeidsområde samt øke politiets arbeid på etterforskningsstadiet.

4. Bevis innhentet i strid med selvinkrimineringsforbudet

4.1 Kort om ulovlig ervervet bevis

Det hender at politiet bruker metoder som ikke er tillatte for å framskaffe forklaringer eller bevis i en forestående straffesak. Det kan for eksempel tenkes at politiet ikke opplyser mistenkte om sine straffeprosessuelle rettigheter. Eller at de lyver og sier at det finnes flere øyenvitner i den foreliggende saken, slik at siktede velger å tilstå. Dersom noe slikt er gjort oppstår det et spørsmål om bevisene kan brukes i saken. Temaet for oppgaven er selvinkrimineringsforbudet og det er dermed bevis som krenker vernet om selvinkriminering som vil bli behandlet. For at dette skal la seg gjøre er det imidlertid nødvendig med en generell gjennomgang av rettsstilstanden når det gjelder ulovlig ervervede bevis.

Utgangspunktet i norsk rett er som nevnt at partene kan velge hvilke bevis de vil legge fram.

Når det gjelder bruk av ulovlig ervervede bevis fant straffeprosesslovkomiteen i sin innstilling at dette ville bli vanskelig å lovregulere og løsningen er derfor blitt overlatt til teori og praksis⁵⁵. Tvisteloven har på sin side lovfestet dette. Etter tvisteloven § 22-7 kan retten i særlige tilfeller nekte føring av bevis som er ervervet på utilbørlig måte. Etter ordlyden i bestemmelsen er hovedregelen at bevisene kan føres. Altså et utslag av prinsippet om fri bevisførsel. Bare i særlige tilfeller kan det nektes ført. Naturlig språklig forståelse av *særlige tilfeller* taler for at det skal noe ekstra til, noe spesielt. Det må tungtveiende interesser og hensyn til for å gjøre unntak fra hovedregelen om fri bevisføring. Her er det imidlertid tale om en sivil prosess. I straffeprosessen er det viktigere med en beskyttelse av tiltalte, og det er andre hensyn som spiller inn. Om et bevis som er ervervet på utilbørlig måte i straffeprosessen skal nektes ført, beror på en avveining av krenkelsen det innebærer at beviset

---

⁵⁵ Se innstillingen s 197.

føres i den konkrete sak, sammenholdt med betydningen av å få opplyst saken, og oppnå en materielt riktig avgjørelse⁵⁶.

I innstillingen til straffeprosesskomiteen står det på side 197 at; ”Mulige misbruk fra politiet lar seg mer hensiktsmessig motarbeide med administrative og disiplinære forholdsregler enn ved å avskjære bevis som kanskje er avgjørende for oppklaring av saken”. Dette viser at hensynet til å motvirke utilbørlig innhenting av bevis fra politiet ikke vil veie tungt i en vurdering om bevisavskjæring.

I straffeprosessen er det som nevnt ikke nedfelt noen lovregler om bevisavskjæring ved kritikkverdig eller ulovlig ervervede bevis. Det er imidlertid klart og følger av en rekke høyesterettsdommer at slike regler finnes også her.

4.2 Rettspraksis om bevis ervervet i strid med selvinkrimineringsforbudet

Ovenfor i punkt tre har jeg redegjort for bruk av forklaringer som er ervervet på kontrollstadiet. Slike forklaringer er lovlig ervervet, men kan likevel bli avskåret under en straffesak grunnet selvinkrimineringsforbudet. I dette punktet skal det redegjøres for bruk av bevis som er skaffet til veie på en måte som krenker selvinkrimineringsforbudet allerede ved innhenting og spørsmålet er om slike bevis kan føres under en eventuell etterfølgende rettssak. For å besvare dette tas det utgangspunkt i rettspraksis som finnes på området.

4.2.1 Rt.1999 s.1269

Påtalemyndigheten hadde brukt en ”forklaring” opptatt ved bruk av skjult mikrofon og båndopptaker som bevis. ”Forklaringen” var framprovosert fra siktede, som ved politiets bruk av C og politibetjent D ble forledet til å forklare seg om den befatning han etter politiets syn skulle ha hatt med Bs rømning. A hadde ikke selv kontaktet C og D. Førstvoterende uttaler i denne forbindelse på side 1271:

”Det er et grunnleggende rettsstatsprinsipp at den som er mistenkt for en straffbar handling, har rett til å forholde seg taus, og ikke har noen plikt til å bidra til egen straffeffelse”.

---

⁵⁶ NOU 2002: 32 B. Rett på sak s. 961

Disse rettighetene var etter Høyesteretts oppfatning ikke i tilstrekkelig grad respektert av politiet. De utradisjonelle etterforskningskritt politiet hadde brukt medførte at bevisene ble ansett ulovlig ervervet. Spørsmålet videre ble hvilken følge dette skulle ha. Førstvoterende sier om dette på side 1272:

”Ved vurderingen av om et ulovlig ervervet bevis skal tillates ført, må det blant annet legges vekt på om føringen av beviset vil representere en gjentakelse eller fortsettelse av det rettsbrudd som ble begått ved ervervet av beviset. I tilfeller hvor føring av beviset vil representere en gjentakelse eller fortsettelse av rettsbruddet, må beviset normalt nektes ført. I andre tilfeller må spørsmålet bero på en interesseavveining”.

Ved interesseavveiningen skal det blant annet legges vekt på grovheten av den krenkelse som ble begått ved ervervet, og om den som satt med beviset pliktet å forklare seg eller utlevere dette, hvor alvorlig eller viktig saken er, og bevisverdien av beviset. Da retten til å forholde seg taus er et grunnleggende prinsipp for norsk straffeprosess, ville det i følge førstvoterende måtte ses på som en gjentakelse av den krenkelse som ble begått ved ervervet av beviset, at dette ble tillat ført under hovedforhandlingen. Lagmannsrettens dom ble på dette punkt opphevet da bevisene skulle vært nektet ført og kunne ha virket inn på dommens innhold.

Dette viser at retten til å forholde seg taus veier tungt i vurderingen av om beviset skal tillates ført. Ved innhentingen av beviset ble denne rettigheten til tiltalte ikke respektert, og ved å føre beviset vil tiltalte være med å bidra til egen domfellelse, samt at hans rett til å forholde seg taus på ny ville bli krenket. Feilen som ble begått ved opptakelsen av forklaringene vil kunne rettes opp ved at de ikke tillates ført. Dette må kunne sies å gjelde som en generell regel for at selvinkrimineringsforbudet og retten til å forholde seg taus skal gjelde med full styrke. Noe annet vil føre til en tilsidesettelse av disse rettighetene og vil kunne medføre oftere bruk av slike metoder i tilfeller hvor siktede ikke frivillig forklarer seg under et politiavhør.

4.2.2 Khan mot Storbritannia, dom av 12. mai 2000⁵⁷

Khan og hans fetter ble stoppet og ransaket da de kom av et fly fra Pakistan. Fetteren var i besittelse av heroin og ble derfor avhørt og arrestert. Khan på sin side hadde ikke stoff på seg og han innrømmet ingenting ved avhøret. Han ble derfor sluppet fri. Senere besøkte han en venn som var under etterforskning for heroinhandel og som hadde fått plassert avlyttingsutstyr i huset sitt. Deres samtaler ble dermed avlyttet og tatt opp på bånd. Khan innrømmet i denne samtalen at han var medskyldig i smuglingen hans fetter ble pågrepet for. Han ble på bakgrunn av dette dømt til tre års fengsel. Saken ble anket inn for menneskerettighetsdomstolen og Khan hevdet blant annet at retten til upartisk og offentlig behandling i art. 6 var krenket siden bruken av materiale som var framskaffet i strid med EMK artikkel 8 og var eneste bevis i saken.

Denne saken viser at avlytting av mistenkte i samtale med andre privatpersoner ikke blir vurdert i forhold til selvinrimineringsprinsippet. Slik avlytting blir vurdert etter konvensjonens artikkel 8 og retten til privatliv.

Dette er fordi mistenkte i slike tilfeller frivillig samtaler med andre, og ikke på noen måte blir forledet til å forklare seg. Ørnuf Øyen skriver på side 232 i ”Vernet mot selvinkriminering i straffeprosessen” at det sentrale i forhold til selvinkrimineringsprinsippet er mistenktes valgsituasjon før en eventuell selvinkriminering. Mistenkte må være bevisst på at han presses til å bidra til egen domfellelse. Ved samtaler med privatpersoner er dette ikke tilfellet. Han risikerer i slike tilfeller at hans samtalepartner senere bestemmer seg for å gå til politiet med disse opplysningene. Mottak av slik informasjon, og bruk av den i forbindelse med straffesaksbehandlingen, er normalt lovlig så lenge den som snakket med mistenkte er en privatperson og politiet ikke hadde kontakt med vedkommende i forkant av samtalen med mistenkte⁵⁸. Dette var tilfellet i saken for EMD og stemmer med at forholdet ikke ble vurdert i et selvinkriminerende perspektiv.

Hvis slik avlytting skal anses betenkelig i et selvinkrimineringsperspektiv må det, som Øyen sier, kreves at politiet, enten selv eller med bistand fra en politiagent, oppsøker mistenkte og

---

⁵⁷ søkenummer 35394/97

⁵⁸ Se s. 231 og 232.

aktivt går inn for å skaffe informasjon fra ham⁵⁹. Dette var nettopp tilfellet i dommen fra 1999 omtalt ovenfor.

4.2.3 Rt.2003 s.549

Kjennelsen omhandler betydningen av at to politibetjenter ikke hadde fulgt kravene i straffeprosessloven § 232 og påtaleinstruksen § 8-1, § 8-4 og 8-11. De hadde umiddelbart etter en pågrep og før siktede var kjent med sine straffeprosessuelle rettigheter hatt samtale med han. Politibetjentene ble deretter avhørt som vitner under hovedforhandlingen. I dommens avsnitt 17 uttales at dersom beviset er kommet til på ulovlig eller kritikkverdig måte, kan retten nekte dette ført om beviset er lite til å stole på eller hvor føring av beviset krenker beskyttelsesverdige interesser eller representerer en gjentakelse eller fortsettelse av rettsbruddet. Videre blir det sagt:

”Det er et grunnleggende prinsipp at den som er mistenkt for en straffbar handling, har rett til å forholde seg taus og ikke bidra til egen domfellelse ... Straffeprosessloven § 232 første ledd og påtaleinstruksen § 8-1 første ledd skal sørge for at retten til å forholde seg taus er reell ved at mistenkte før avhør alltid skal gjøres kjent med hva saken gjelder og at han ikke har plikt til å forklare seg. Streng håndheving av disse rettigheter er grunnleggende ved forfølgning av straffbare handlinger både i Norge og andre land.”

Lagmannsrettens formløse beslutning om å la politibetjentene vitne om det ulovlige avhøret ble ansett som en åpenbar feil ved lagmannsrettens saksbehandling. Det blir påpekt at retten skulle gått nærmere inn på betydningen av at straffeprosesslovens regler ikke var fulgt og om bevisføringen krenket siktedes grunnleggende rettigheter eller representerte en gjentakelse av rettsbruddet.

Innholdet i vitneforklaringene ble imidlertid ikke ansett å gjelde forhold av betydning for bedømmelsen av om siktede oppbevarte det stoffet som ble beslaglagt. Forklaringene hadde ikke hatt betydning for skyldspørsmålet og bevisføringen innebar derfor ikke en krenkelse av rettighetene. Anken ble dermed forkastet.

---

⁵⁹ Også dette på s. 232.

Høyesterett konkluderer ikke med hensyn til om det var riktig å føre betjentene som vitner i den aktuelle saken. Likevel pekes det på viktigheten av selvinkrimineringsforbudet og retten til å forholde seg taus, og at en streng håndheving av rettighetene er nødvendig. Dette taler for at det var feil å la politibetjentene vitne i denne saken, da det ikke kan anses som en streng håndhevelse av rettighetene å tillate dem ført som vitner. Retten kunne ikke på forhånd vite at forklaringene ikke ville ha innvirkning på avgjørelsen av skyldspørsmålet.

De fleste har normalt respekt, kanskje på grensen til frykt, for politiet. Dette medfører at de lyster politiets ordre. Dersom politiet ber en mistenkt om å forklare seg uten å opplyse om taushetsretten, kan situasjonen føre til at mistenkte føler at dette er noe han må gjøre. Han presses på denne måten til å forklare seg. Det er derfor viktig at politiet følger reglene og opplyser om taushetsretten. Noe annet ville innebære liten respekt for selvinkrimineringsforbudet. Også dette taler for at politiets vitneforklaringer skulle vært avvist.

4.2.5 Rt.2009 s.1526

Denne saken gjaldt lydopptak fra en forsoningssamtale i fengsel mellom fornærmede og tiltalte med fengselsprest til stede. Dette ble ansett som utilbørlig ervervet bevis, da samtalen var forutsatt å være konfidensiell. Etter en interesseavveining kom retten likevel til at beviset kunne føres på grunn av det straffbare forholds alvorlige karakter. Det var tale om to skyteepisoder, som var forsøk på overlatt drap. Selv om selvinkrimineringsforbudet ikke er uttrykkelig nevnt i dommen ble hensynet til den materielle sannhet og oppklaring av saken vektlagt på bekostning av forbudet.

Da siktede kom med opplysningene var dette på grunn av samtalens fortrolige karakter. Han hadde ikke til hensikt at opplysningene skulle komme ut og brukes mot han. Ved hjelp av lydopptaket ble han dermed lurt til å bidra til sin egen domfellelse. Også retten hans til å forholde seg taus ble indirekte krenket ved at beviset ble ervervet på denne måten. Det var fengselspresten som tok initiativ til samtalen, og han var ikke klar over at samtalen ble tatt opp. Han hadde derfor opplyst siktede om at samtalen var underlagt taushetsplikt.

På tross av dette kom Høyesterett til at det var riktig å tillate lydopptakene som bevis. Hensynet til en effektiv strafferettspleie ble dermed ansett viktigere enn vernet om selvinkriminering.

I denne dommen som er fra 2009 ser det ut til at Høyesterett går bort i fra den tidligere rettstilstanden som innebar at dersom føring av beviset medførte en fortsatt krenkelse av ulovligheten, skulle det avskjæres. Det skal nå foretas en helhetsvurdering hvor alle hensyn må veies opp mot hverandre og hvor ”gjentagelse av krenkelsen” dermed kun vil være ett av flere momenter i vurderingen. Dette samsvarer med det som gjelder for selvinkrimineringsforbudet generelt jf drøftelsen i punkt to.

Det er ikke nevnt som noe argument av Høyesterett, men da siktede innledet samtalen med fornærmede måtte han kunne regne med at opplysningene ville bli videreformidlet til politiet. Fornærmede er ikke underlagt taushetsplikt selv om det er en prest til stede. Han kunne dermed vært ført som vitne og forklare seg om hva som ble sagt under denne forsoningssamtalen. Dette fører etter min mening til at avspillingen av lydopptakene ikke var et grovt brudd på selvinkrimineringsforbudet. Siktede forklarte seg frivillig med den risikoen dette innebar. Selv om et lydbånd vil ha sterkere bevismessig vekt enn noe fornærmede sier, mener jeg derfor at Høyesteretts avgjørelse var riktig. Ved en så grov forbrytelse, og når siktede frivillig har forklart seg, er det ikke så oppsiktsvekkende at oppklaringen av saken ble tillagt stor vekt.

4.3. Reelle bevismidler innhentet ved ulovlig tvang

Etter straffeprosesslovens § 93 andre ledd jf § 232 andre ledd, annet punktum kan politiet ikke bruke tvang ved avhør av siktede eller mistenkte. Dette må innebære både tvang til å forklare seg, og tvang til å fremlegge bevis generelt. Videre følger det av § 210 at retten ikke kan pålegge siktede å utlevere gjenstander som antas å ha betydning som bevis.

Dersom politiet tvinger siktede til å oppgi beviser som han ikke har plikt å oppgi oppstår det et spørsmål om bruken av bevisene dersom disse på lovlig måte kunne vært innhentet. Den tidligere omtalte Funke-dommen omhandlet tvang til å utlevere dokumenter. Dokumenter som eksisterer uavhengig av siktedes vilje som for eksempel blir funnet ved en lovlig ransakelse av siktedes bopel vil kunne brukes i en etterfølgende straffesak, jf Saunders. I Funke ble det funnet å være i strid med EMK artikkel 6 nr.1 å bruke dokumentene. Dette fordi Funke ble tvunget til å fremskaffe dokumentene.

Hadde dokumentene blitt funnet under en ulovlig ransaking ville de sannsynligvis bli tillatt bruk under en rettssak jf bl.a. Rt.1996 s.1558 og Rt.1992 s.698. Bevisverdien er den samme

uavhengig av ulovligheten ved ransakingen, og misbruk fra politiet skal som tidligere nevnt motarbeides ved administrative og disiplinære forholdsregler og ikke ved å avskjære bevis som kan være avgjørende for oppklaring av saken. Det samme gjør seg gjeldende når politiet på ulovlig måte har tvunget siktede til å utlevere dokumenter eller andre beviser. Når det gjelder ulovlig ransaking ble det i Rt.1992 s.698 vektlagt om det ville virke støtende om beviset ble tillatt ført. Det samme må kunne sies å være avgjørende ved ulovlig tvang. I slike tilfeller vil det imidlertid lettere kunne virke støtende å føre beviset. Det er ved ulovlig tvang andre hensyn som gjør seg gjeldende.

Ved ulovlig ransaking er det ikke tale om selvinkriminering. Ulovlig tvang til å utlevere dokumenter eller oppgi andre beviser er derimot brudd på selvinkrimineringsforbudet jf Funke og J. B mot Sveits. Det er siktede selv som må medvirke til bevisanskaffelsen. Det naturlige vil derfor være at en, som i de andre tilfellene hvor det er tale om bruk av beviser skaffet ved brudd på forbudet, også her må foreta en helhetsvurdering av om prosessen under ett er ansett som rettferdig. I vurderingen må det vektlegges at det i motsetning til ved opplesing av forklaringer her er tale om bevis som eksisterer uavhengig av siktedes vilje. Hensynet til sakens opplysning og en effektiv strafferettspleie taler da sterkere for føring av beviset. Bevisene kunne blitt funnet på lovlig måte, og det vil da være synd at framskaffelsen fører til bevisavskjæring. Det vil som regel ikke virke like støtende på rettspleien om slike bevis føres, som hvis fremtvungede forklaringer blir brukt, med mindre tvangen er brukt på en særdeles inngripende måte slik som tilfellet var med Jalloh. Formen for tvang som er brukt vil derfor være viktig i vurderingen.

4.4 Straffeprosessloven § 216 bokstav l

Straffeprosessloven § 216 bokstav l trådte i kraft i begynnelsen av 2000. Denne tillater at politiet gjør opptak av samtale med mistenkte hvis politiet selv deltar i samtalen, eller har fått samtykke fra en av samtalepartene. Dette gjelder dersom noen med rimelig grunn kan mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff. Bestemmelsen gjelder kun avlytting som skjer med politiets medvirkning. Opptak som er gjort uten politiets medvirkning reguleres ikke, og det framgår av forarbeidene⁶⁰ at slike opptak kan brukes som

---

⁶⁰ Ot.prp. nr.64 (1998-1999)

bevis i straffesak. Videre sier forarbeidene på side 163 at det følger av prinsippet om fri bevisførsel at opptak gjort med hjemmel i paragrafen, kan brukes som bevis under rettsaken.

Alternativene i § 216 1 er avlytting, opptak av telefonsamtale eller annen samtale. I forarbeidene⁶¹ er det slått fast at ordet ”samtale” skal forstås vidt. Det avgjørende i så måte er om partene kommuniserer muntlig. Det at det hovedsakelig bare er en av partene som snakker, endrer ikke karakteren av samtale i bestemmelsens forstand. Et spørsmål som reiser seg er om bestemmelsen hjemler skjult avhør. Kan politiet stille spørsmål til mistenkte uten å følge reglene i straffeprosessloven § 232, første ledd?

Ordlyden hjemler ikke skjult avhør, og forarbeidene sier ikke noe direkte om skjult avhør av mistenkte. Det uttales imidlertid at bestemmelsen ikke gjør unntak for reglene om taushetsplikt. Det naturlige utgangspunkt vil være at bestemmelsen heller ikke gjør unntak for vernet mot selvinkriminering som er en menneskerettighet etter EMK og SP. Jon Petter Rui legger i sin artikkel⁶² til grunn at bestemmelsen ikke hjemler skjult avhør hvor politiet aktivt stiller spørsmål til mistenkte. Dette begrunnes ut i fra legalitetsprinsippet, og må antas å være korrekt. Dersom bestemmelsen skulle hjemle slikt skjult avhør måtte dette vært uttrykkelig sagt i loven eller forarbeidene. Slikt skjult avhør hvor politiet aktivt stiller spørsmål til mistenkte uten å opplyse om hans rett til å forholde seg taus, vil derfor være i strid med straffeprosessloven. Ørnulf Øyen ser ut til å være av samme oppfatning. På side 231 i boken sin sier han at ”hvis politiet der de opptrer fordekt, tillates å ha en detaljert samtale med mistenkte, der politiet målrettet kan styre inn på bestemte temaer, vil det i betenkelig grad undergrave mistenktes rettssikkerhet”. Han konkluderer dermed med at slike samtaler må regnes som politiavhør og at orienteringsplikten etter § 232, første ledd dermed må inntre.

I Rt.1999 s.1269 som er omtalt ovenfor, kom Høyesterett til at et skjult avhør stred mot retten til å forholde seg taus. Denne dommen ble imidlertid avsagt før § 216 1 trådte i kraft. Den vil likevel fortsatt være relevant ved tolkningen av § 216 1. I dommen viser Høyesterett på side 1271 til at selvinkrimineringsforbudet er et grunnleggende prinsipp som kommer eksplisitt til uttrykk i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 14 nr.3 bokstav g og at prinsippet er innfortolket i EMK artikkel 6 nr.1. Det var i strid med selvinkrimineringsforbudet at forklaringene ble brukt som bevis.

---

⁶¹ Ot.prp. nr.64 (1998-1999) s. 163

⁶² Tidsskrift for rettsvitenskap, 2009, nr.01

Menneskerettighetskonvensjonen og den nevnte FN-konvensjonen gjelder som norsk rett, og skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning jf menneskerettsloven § 2 jf § 3 og straffeprosessloven § 4. Dersom bruk av bevis ervervet etter straffeprosessloven § 216 1 skulle stride mot selvinkrimineringsforbudet i disse konvensjonene, må de gå foran § 216 1. Dette innebærer at det ikke kan brukes under rettsaken. I dommen fra 1999 ville opplesningen stride mot vernet mot selvinkriminering, slik at resultatet må antas å bli det samme i dag⁶³.

Rui mener at en rett til skjult avhør burde vært lovfestet. Spørsmålet blir hvordan dette stiller seg i forhold til selvinkrimineringsforbudet.

Rui sier på side 57 i artikkelen at når siktedes rett til å bestemme om han vil forholde seg taus overfor politiet kan innskrenkes ved bruk av kommunikasjonskontroll og romavlytting, bør det samme kunne aksepteres ved bruk av skjult avhør. På dette punkt er jeg ikke enig. Ved skjult avhør blir mistenkte lurt til å forklare seg uten å ha blitt gjort oppmerksom på sine rettigheter. Ved generell avlytting er det ingen som stiller direkte spørsmål til vedkommende. Selv om det er krav om rimelig grunn til mistanke vil en slik regel innskrenke retten til å forholde seg taus betydelig. Rettigheten er som nevnt innledningsvis blant annet begrunnet med at enkeltpersoner vernes mot myndighetene. En slik regel vil gi myndighetene stor makt på bekostning av siktedes selvbestemmelsesrett. Det vil også undergrave straffeprosessens regler om informasjon til mistenkte. Selv hensynet til en effektiv strafferettspleie kan ikke begrunne et slikt skår i selvinkrimineringsforbudet.

Øyen har behandlet spørsmålet i boken sin og viser til tysk rett⁶⁴. Vernet mot selvinkriminering beskytter i Tyskland ikke mistenkte mot at politiet bringer han i villfarelse, som deretter utnyttes. Øye legger til grunn at det samme utgangspunktet gjelder i Norge. I de tilfellene hvor mistenkte ikke vet at det er politiet han snakker med blir han ikke bevisst tvunget til å bidra til egen domfellelse. Han forklarer seg frivillig. Øye mener at mistenkte må være seg bevisst at han presses til å bidra til egen domfellelse. Men han nevner også at det kan være betenkelig i forhold til selvinkrimineringsprinsippet at politiet oppsøker mistenkte og aktivt går inn for å skaffe informasjon fra ham om de temaer etterforskningen gjelder.

I EMD dommen Allan mot Storbritannia⁶⁵ hadde Allan nektet å forklare seg under avhør og det ble på denne bakgrunn foretatt skjult avlytting av samtaler han hadde med en venninne.

---

⁶³ Andenæs er av samme oppfatning og skriver om dette på side 236 i norsk straffeprosess.

⁶⁴ Se s. 232

⁶⁵ Dom av 5. november 2002, søkenummer 48539/99

Det ble også plassert en politiinformant på cellen for å få klager til å tilstå. Domstolen kom enstemmig til at dette medførte en krenkelse av EMK artikkel 6 nr.1.

Når det gjelder det skjulte avhøret i seg selv sier domstolen i avsnitt 42 at selv om artikkel 6 nr.1 oppstiller en rett til rettferdig rettergang sier den ingenting om slike bevis skal være tillatt eller ikke. Dette er det opp til nasjonal rett å finne ut. Domstolen sier i samme avsnitt at dens oppgave er å finne ut om rettergangen etter en helhetsvurdering har vært rettferdig, og følger altså samme spor som tidligere nevnte dommer, med hensyn til føring av beviset. Dette taler for at en lovfestelse av muligheten for skjult avhør ikke i seg selv er i strid med EMK, men det må av domstolene gjøres en helhetsvurdering i forhold til om beviset kan føres under rettsaken. Så lenge skjult avhør ikke er lovfestet i norsk rett vil det være ulovlig å erverve bevis på en slik måte, og domstolen må i et slikt tilfelle foreta en konkret helhetsvurdering for å finne ut om det vil stride mot kravet til rettferdig rettergang og selvinkrimineringsforbudet å tillate beviset ført.

5. Rettstilstanden på bakgrunn av dommene

Etter det som går fram av utvalget av dommene ovenfor er det vanskelig å sette opp noen absolutt regel med hensyn til avskjæring av utilbørlig ervervet bevis. Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt.1999 s.1269 trekker sterkt i retning av at bevis som politiet har ervervet ved metoder som krenker EMK artikkel 6 nr.1s krav til rettferdig rettergang uten videre må avskjæres. Det samme er tilfelle i Khan mot Storbritannia. Dette må også kunne legges til grunn på bakgrunn av menneskerettsloven § 3. Som oppgaven også har vist vil en tilsidesettelse av retten til å forholde seg taus og ikke bidra til egen domfellelse etter en konkret helhetsvurdering kunne bli sett på som en krenkelse av EMK artikkel 6 nr.1. Dersom så er tilfelle vil retten måtte avskjære beviset.

Hvis bruddet på selvinkrimineringsforbudet derimot ikke blir ansett å krenke kravet til rettferdig rettergang må det en interesseavveining til for å se om beviset kan tillates ført. Da viser rettspraksis at hensynet til sakens opplysning og en effektiv strafferettspleie må avveies mot vernet mot selvinkriminering. Hvordan dette slår ut i det enkelte tilfellet er vanskelig å si. Når det gjelder bevis som krenker selvinkrimineringsforbudet framkommer det etter gjennomgangen i punkt to at dersom forklaringen er vesentlig i bevisbildet vil dette trekke i retning av at artikkel 6 nr.1 anses krenket. Det samme må gjelde det utilbørlig ervervede

bevis. Dersom dette er avgjørende for saken vil det tale for at kravet om rettferdig rettergang er krenket. Dette er en naturlig tolkning, da rettergangen ellers hovedsakelig ville blitt basert på et bevis ervervet på utilbørlig måte, noe som ikke ville oppleves rettferdig for tiltalte. Selv om de tilfeller hvor beviset utgjør det hovedsakelige bevis i saken også vil være de tilfellene hvor sakens opplysning taler sterkt for en føring av beviset, må kravet til rettferdig rettergang etter EMK gå foran.

Tiltaltes rett til å forholde seg taus er et grunnleggende rettsstatsprinsipp og dersom bruk av beviset vil medføre en fortsatt krenkelse av et brudd på prinsippet vil dette være et sterkt moment som taler for avskjæring, selv om det ikke lenger er avgjørende. Det kan etter dette vanskelig oppstilles noen konkret regel om føring av bevis ervervet på ulovlig eller kritikkverdig måte. I tilfeller hvor føringen ikke direkte innebærer en krenkelse av EMK er straffeprosesskomiteens uttalelse det nærmeste en kommer. Føringen av bevis ervervet på ulovlig måte beror på en avveining av krenkelsen det innebærer at beviset føres i den konkrete sak, sammenholdt med betydningen av å få opplyst saken, og oppnå en materielt riktig avgjørelse.

6. Reparasjon av tidligere ulovlighet

Høyesterett har i Rt.1997 s.1778, som omhandlet bevisavskjæring grunnet ulovlig ervervet bevis, kommet inn på spørsmålet om ulovligheten følger med i bevisrekken ved en ”dominoeffekt”. I saken var en 25-åring mann dømt til fengsel for voldtekt av sin samboer. Politiet ble kjent med saken etter at en ansatt på et sykehus hadde brutt sin taushetsplikt og gjort politiet oppmerksom på forholdet. Dommen berører ikke selvinkrimineringsforbudet, men bevis som er ervervet i strid med selvinkrimineringsforbudet vil også være ulovlig ervervet og dommen er derfor relevant for bruken slike bevis. Politiet hadde i denne saken etter å ha motatt opplysningene innhentet forklaringer fra domfelte, fornærmede og deres pårørende. Under hovedforhandlingen nektet de imidlertid å forklare seg og fornærmede trakk tilbake samtykket til at legeerklæringene kunne framlegges. Det oppsto spørsmål om bevisene i saken måtte avskjæres, og om dette uttaler Høyesterett på side 1781:

”Som allerede nevnt, må de bevis som er en direkte følge av et brudd på taushetsplikt i et slikt tilfelle avskjæres. Bestemmelsen i [straffeprosesslovens]§ 119 rekker ikke videre. Den rammer således ikke de bevis – vitneforklaringer m v – som senere ble

ervert i denne saken. Det kan riktignok ikke utelukkes at bevisene på annet særlig grunnlag må avskjæres.”

Det var ikke avgjørende hvorvidt politiet på annen måte ville ha blitt kjent med forholdet. En generell bevisavskjæring begrunnet med ”dominoeffekt” ble dermed ikke lagt til grunn av Høyesterett på dette punkt. Dette må kunne sies å gjelde for selvinkrimineringsforbudet også. Bare de bevis som er en direkte følge av brudd på forbudet kan avskjæres uten annet særlig grunnlag. Dersom politiet for eksempel har foretatt ulovlig avlytting og det framkommer opplysninger de ellers ikke ville fått, kan ikke eventuelle etterfølgende lovlig ervervede bevis i saken avskjæres med denne begrunnelse. Dette vil medføre at feil fra politiets side får som ytterste konsekvens at saken ikke kan etterforskes videre og pådømmes, hvilket vil være en uheldig følge.

Domfelte anførte også at det var en saksbehandlingsfeil at politiforklaringene fra fornærmede og domfelte ble lest opp da fornærmede ikke var blitt orientert om straffeprosessloven § 122 annet ledd og retten til ikke å forklare seg. Høyesterett legger til grunn at manglende orientering om fornærmedes rett til å forklare seg kan repareres ved etterfølgende politiavhør hvor en slik orientering blir gitt. Høyesterett sier på side 1782:

”Jeg finner heller ikke at anførselene vedrørende fremgangsmåten ved det siste avhøret kan føre frem. Når den første forklaringen ble gjennomgått med fornærmede, og hun foretok korreksjoner, mener jeg at man har tilstrekkelig sikkerhet for at det som samlet fremkom ved de to avhørene var hennes forklaring, vitende om at hun ikke hadde plikt til å forklare seg mot sin samboer”.

Det kan trekkes paralleller fra denne dommen og til bevis ervert i strid med selvinkrimineringsforbudet. Dersom siktede har forklart seg for politiet uten å ha blitt gjort kjent med sine straffeprosessuelle rettigheter, må også dette kunne repareres ved et etterfølgende politiavhør hvor lovens krav følges. Det samme må gjelde dersom politiet ved ulovlige etterforskningsmetoder har framskaffet beviser som siktede senere forklarer seg om.

Hvis siktede forklarer seg for politiet etter å ha blitt gjort oppmerksom på sin rett til å nekte å forklare seg, kan ikke forklaringen senere avskjæres under henvisning til den forutgående ulovlige bevisanskaffelsen. Siktede har da frivillig forklart seg. For at selvinkrimineringsvernet skal ivaretas godt nok må det imidlertid kunne kreves at politiet samtidig som de opplyser om at siktede ikke har plikt til å forklare seg, påpeker at den

tidligere avgitte forklaring, eller det ulovlig ervervete bevis, grunnet feil ved opptakelsen ikke kan brukes i en etterfølgende straffesak. Siktete får på den måten frivillig bestemme om han vil forklare seg om forholdene eller ei, uten noen form for bakenforliggende press.

Kildeliste:

Lover:

Lov 17. mai 1814, Grunnloven

Lov 4. november 1950, Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen

Lov 16. desember 1966, FN- konvensjonen om sivile og politiske rettigheter

Lov 13. juni 1980 nr. 24, lov om ligningsforvaltning

Lov 22. mai nr. 25 1981, lov om rettergangsmåten i straffesaker

Lov 8. juni 1984 nr. 58, lov om gjeldsforhandling og konkurs

Lov 26. mars 1999 nr.17, lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett

Lov 5. mars 2004 nr. 12, lov om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger

Lov 19. juni 2009 nr. 58, lov om merverdiavgift

Forarbeider

NUT-1969-3, Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker av straffeprosesslovkomiteen

NOU 1993: 18, lovgivning om menneskerettigheter

Innst. O. nr. 51 (1998-1999), Innstilling frå justiskomiteen om lov om styrking av menneskerettane si stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

NOU 2002: 32B, Rett på sak

NOU 2003: 15, Fra bot til bedring

Ot.prp. nr.64 (1998-1999), om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m v (etterforskningsmetoder m v)

Bøker

Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 2.utgave (Bergen 2007)

Andenæs, Johs, *Norsk straffeprosess*, 4.utgave (Oslo 2009)

Øyen Ørnulf, *Vernet mot selvinkriminering i straffeprosessen* (Bergen 2010)

Artikler

Eriksen, Morten, Usannhet og forklaringsnektelse – lovbrudd eller menneskerett, *Lov og Rett* 1998 s 94

Ravlo-Losvik, Line, Forbudet mot selvinkriminering, *Utvalget for skattesaker 1999 nr 1*.

Rui, Jon Petter, Om retten til å forholde seg taus og retten til ikke å måtte bidra il egen domfellelse, *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2009 Nr 01.

Elgesem, Frode og Wahlen, Henning Rosenlund, Vernet mot selvinkriminering og forklaringsplikter overfor forvaltningen, *Tidsskrift for Forretningsjuss*, 2010-2/3

Domsregister

Dommer inntatt i Norsk Retstidende:

Rt.1938 s. 846

Rt.1976 s.1219

Rt.1977 s. 1207

Rt.1984 s. 1113

Rt.1992 s.698

Rt.1994 s.610

Rt.1996 s.1558

Rt.1997 s.1778

Rt.1999 s. 1269

Rt.2003 s. 549

Rt.2005 s. 833

Rt.2007 s. 932

Rt.2009 s.1526

HR-2011-696 U

Avgjørelser fra Den europeiske menneskerettsdomstol:

Dom av 25. februar 1993, *Funke mot Frankrike*

Dom av 2. juni 1993, *K mot Østerrike*

Dom av 17. desember 1996, *Saunders mot Storbritannia*

Dom av 8. februar 1996, *John Murray mot Storbritannia*

Dom av 12. mai 2000, *Khan mot Storbritannia*

Dom av 19. september 2000, *I.J.L., G.M.R og A.K.P mot Storbritannia*

Dom av 21. desember 2000, *Heaney og McGuinness mot Irland*

Dom av 3. mai. 2000, *J.B mot Sveits*

Dom av 5. november 2002, *Allan mot Storbritannia*

Dom av 8. april 2004, *Weh mot Østerrike*

Dom av 11. Juli 2006, *Jalloh mot Tyskland*

Dom av 29 juni 2007, *O'Halloran og Francis mot Storbritannia*

Avgjørelser fra Menneskerettighetskommisjonen:

Avgjørelse av 27. november 1996, *Peterson Sarpsborg AS and others mot Norge*

